

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Кафедра інформаційних систем в управлінні та обліку

Павло Олександрович Троянов

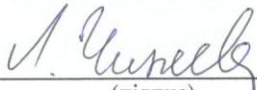
КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему

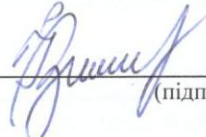
**«Бухгалтерський облік нематеріальних
активів: концептуальні аспекти»**

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

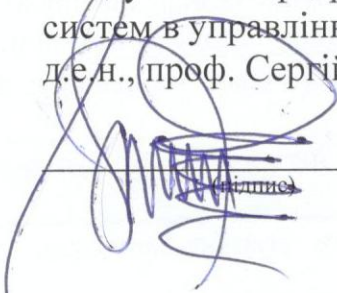
Науковий керівник
д.е.н., проф. Людмила ЧИЖЕВСЬКА

(підпис)

Рецензент
д.е.н., проф. Ірина ЗАМУЛА

(підпис)

Завідувач кафедри інформаційних
систем в управлінні та обліку
д.е.н., проф. Сергій ЛЕГЕНЧУК

(підпис)

Житомир
2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ	7
1.1. Економічна сутність та класифікація нематеріальних активів	7
1.2. Методологічні підходи до оцінки та визнання нематеріальних активів	13
1.3. Нормативно-правове регулювання обліку нематеріальних активів	16
1.4. Проблеми та перспективи розвитку обліку нематеріальних активів	20
Висновки до розділу 1	27
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ НА ПРАТ «ЗЕРНОПРОДУКТ МХП»	29
2.1. Організаційно-економічна характеристика ПрАТ «Зернопродукт МХП»	29
2.2. Порядок бухгалтерського обліку нематеріальних активів на ПрАТ «Зернопродукт МХП»	36
2.3. Облік надходження, зносу та вибуття нематеріальних активів на ПрАТ «Зернопродукт МХП»	40
2.4. Документування операцій з нематеріальними активами	45
Висновки до розділу 2	50
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ НА ПРАТ «ЗЕРНОПРОДУКТ МХП»	52
3.1. Актуальні питання обліку та аудиту нематеріальних активів у сучасних умовах	52
3.2. Зарубіжний досвід бухгалтерського обліку нематеріальних активів	56
3.3. Напрями вдосконалення бухгалтерського обліку нематеріальних активів на ПрАТ «Зернопродукт МХП»	61
3.4. Економічна оцінка запропонованих рекомендацій	66
Висновки до розділу 3	73
РОЗДІЛ 4. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ДИСЦИПЛІН В СУЧАСНИХ УМОВАХ	75

4.1. Особливості організації навчального процесу з бухгалтерських дисциплін	75
4.2. Методи викладання бухгалтерських дисциплін в умовах вищого навчального закладу	79
4.3. Використання інноваційних технологій для вивчення бухгалтерських дисциплін	86
4.4. Методика оцінювання навчальних результатів з бухгалтерських дисциплін	90
Висновки до розділу 4	95
ВИСНОВКИ	97
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	101
ДОДАТКИ	111
АНОТАЦІЯ	122

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена глибинними змінами, що відбуваються у сучасній економіці, де дедалі більшу роль у формуванні вартості підприємств відіграють саме інтелектуальні ресурси, цифрові технології та інші результати творчої діяльності. Нематеріальні активи – патенти, авторські права, торговельні марки, програмне забезпечення, ноу-хау, ділова репутація та інші об'єкти інтелектуальної власності – стали ключовими факторами конкурентоспроможності, що визначають стратегічні переваги бізнесу на внутрішньому та глобальному ринках. У цих умовах традиційні підходи до бухгалтерського обліку, побудовані переважно на оцінці матеріальних ресурсів, вже не забезпечують повного відображення реальної економічної цінності підприємства.

Складність і водночас значущість нематеріальних активів полягає у їхній нефізичній природі. Вони не мають матеріального втілення, але здатні генерувати майбутні економічні вигоди, що створює численні проблеми для їхньої правильної ідентифікації, оцінки, визнання та відображення у фінансовій звітності. Саме тому дослідження концептуальних засад бухгалтерського обліку нематеріальних активів набуває особливої актуальності, адже потребує уточнення теоретичних підходів та розроблення методологічно узгоджених принципів.

Важливою складовою актуальності є також зростання частки нематеріальних активів у структурі активів підприємств різних галузей – від ІТ-компаній і виробників високих технологій до традиційних секторів, де маркетингові стратегії, бренди та інновації визначають ринкову успішність. Все це обумовлює потребу у достовірному фінансовому відображенні таких активів, що впливає як на прийняття управлінських рішень, так і на прозорість фінансової інформації для інвесторів, кредиторів та інших зацікавлених сторін.

Крім того, актуальність теми посилюється викликами цифровізації, коли з'являються нові об'єкти, що не завжди вкладаються у традиційні класифікаційні

рамки: цифрові платформи, бази даних, алгоритми, штучний інтелект, криптоактиви тощо. Їх правовий статус і методи обліку нерідко залишаються невизначеними, що спричиняє ризики недостовірної оцінки активів та фінансових результатів. У цьому контексті вивчення концептуальних аспектів бухгалтерського обліку нематеріальних активів сприяє формуванню нових підходів до їх класифікації, методів оцінювання та критеріїв визнання.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та практичне удосконалення методики бухгалтерського обліку нематеріальних активів, а також розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності їх обліку на прикладі ПрАТ «Зернопродукт МХП» з урахуванням сучасних нормативних вимог, зарубіжного досвіду та інноваційних підходів до організації обліково-аналітичного процесу.

Завданнями роботи є:

- дослідити економічну сутність та класифікація нематеріальних активів;
- проаналізувати методологічні підходи до оцінки та визнання нематеріальних активів;
- визначити нормативно-правове регулювання обліку нематеріальних активів;
- з'ясувати проблеми та перспективи розвитку обліку нематеріальних активів;
- провести організаційно-економічну характеристику ПрАТ «Зернопродукт МХП»;
- зробити аналіз порядку бухгалтерського обліку нематеріальних активів на ПрАТ «Зернопродукт МХП»;
- дослідити облік надходження, зносу та вибуття нематеріальних активів ПрАТ «Зернопродукт МХП»;
- проаналізувати документування операцій з нематеріальними активами;
- визначити актуальні питання обліку та аудиту нематеріальних активів у сучасних умовах;

- дослідити зарубіжний досвід бухгалтерського обліку нематеріальних активів;
- охарактеризувати напрями вдосконалення бухгалтерського обліку нематеріальних активів на ПрАТ «Зернопродукт МХП»;
- зробити економічну оцінку запропонованих рекомендацій;
- визначити особливості організації навчального процесу з бухгалтерських дисциплін;
- дослідити методи викладання бухгалтерських дисциплін в умовах вищого навчального закладу;
- проаналізувати використання інноваційних технологій для вивчення бухгалтерських дисциплін;
- зробити аналіз методики оцінювання навчальних результатів з бухгалтерських дисциплін.

Об'єктом дослідження є процес бухгалтерського обліку нематеріальних активів на підприємствах, зокрема на ПрАТ «Зернопродукт МХП».

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та організаційно-практичні аспекти обліку нематеріальних активів, включаючи їх ідентифікацію, оцінку, визнання, документальне оформлення, відображення у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності, а також напрями вдосконалення методики їх обліку в сучасних умовах.

Методологічна база дослідження. У процесі дослідження застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема методи аналізу й синтезу для розкриття економічної сутності нематеріальних активів та узагальнення теоретичних підходів до їх обліку; індукції та дедукції – для формування логічних висновків і систематизації наукових положень; метод порівняння – для зіставлення національних і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та аналізу зарубіжного досвіду; економіко-статистичні та розрахунково-аналітичні методи – для оцінки стану та ефективності обліку нематеріальних активів на ПрАТ «Зернопродукт МХП»; системний підхід – для комплексної оцінки організації облікового процесу; а також методи

моделювання та прогнозування – для обґрунтування рекомендацій щодо вдосконалення методики бухгалтерського обліку нематеріальних активів.

Практична значущість результатів дослідження полягає в тому, що отримані теоретичні положення та розроблені методичні рекомендації можуть бути безпосередньо використані підприємствами, зокрема ПрАТ «Зернопродукт МХП», для підвищення ефективності організації бухгалтерського обліку нематеріальних активів, удосконалення процедур їх ідентифікації, оцінки, документування та відображення у фінансовій звітності. Запропоновані напрями поліпшення сприяють забезпеченню достовірності облікових даних, зменшенню ризиків помилок і неточностей, підвищенню якості управлінських рішень та зміцненню інформаційної прозорості підприємства. Крім того, результати дослідження можуть бути використані у практиці аудиторської діяльності, під час розроблення внутрішніх облікових політик, а також у навчальному процесі з бухгалтерських дисциплін.

Структура дослідження зумовлена метою та завданням дослідження і включає вступ, 4 розділи, висновок, список використаних джерел та додатки до роботи.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

1.1. Економічна сутність та класифікація нематеріальних активів

Сучасна економіка все більше ґрунтується на знаннях, інноваціях та інформаційних технологіях, що призводить до значного зростання ролі нематеріальних активів у діяльності підприємств. Вони стають одним із ключових факторів формування конкурентних переваг компаній, забезпечуючи їх довгострокову стійкість та інноваційний розвиток. Саме тому дослідження економічної сутності нематеріальних активів та їх класифікації є важливим питанням бухгалтерського обліку та фінансового менеджменту.

Оригінальні економічні дослідження, що аналізували об'єкти, які сьогодні класифікуються як нематеріальні активи, виникли ще наприкінці XIX – на початку XX століття. Проте термінологічне оформлення цього поняття у бухгалтерському обліку відбулося значно пізніше. Перший нормативний документ, що офіційно визначив нематеріальні активи як об'єкт обліку, був представлений у бюлетені «Амортизація нематеріальних активів», опублікованому Комітетом з методів бухгалтерського обліку Американського інституту бухгалтерів у 1944 році. Надалі нематеріальні активи набули закріплення у міжнародних стандартах фінансової звітності, зокрема спочатку в МСБО 9 «Витрати на дослідження й розробки», а пізніше – в МСБО 38 «Нематеріальні активи» [28].

Аналізуючи визначення нематеріальних активів у різних нормативних документах, зокрема в НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи» [39], МСБО 38 «Нематеріальні активи» [28], Методичних рекомендаціях з бухгалтерського обліку нематеріальних активів [4] та Податковому кодексі України [37], можна виявити певні відмінності між їх формулюваннями. Основною спільною рисою цих визначень є те, що нематеріальні активи є немонетарними, не мають

матеріальної форми та можуть бути ідентифіковані. Однак МСБО 38 використовує термін «відсутність фізичної субстанції», що, ймовірно, є наслідком особливостей перекладу українською мовою та може розглядатися як синонім поняття «нематеріальна форма».

Важливо зазначити, що Податковий кодекс України не містить прямого визначення нематеріальних активів, а лише надає класифікацію їх груп. Водночас Методичні рекомендації єдині серед розглянутих документів, що визначають нематеріальні активи незалежно від строку їх корисного використання, що пояснюється специфікою Податкового кодексу України, який передбачає амортизацію нематеріальних активів або їх списання на витрати з метою визначення об'єкта оподаткування.

Нематеріальні активи являють собою ресурси підприємства, які не мають фізичної форми, але мають економічну цінність і здатні приносити майбутні економічні вигоди. Відповідно до Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи», для того щоб актив був визнаний нематеріальним, він повинен відповідати таким критеріям, як ідентифікованість, контроль компанією та можливість отримання майбутніх економічних вигод. Умови ідентифікації означають, що актив може бути відокремлений від підприємства та переданий іншому суб'єкту господарювання або отриманий шляхом правового захисту (наприклад, патент, авторське право, товарний знак). Контроль над активом передбачає можливість підприємства визначати, як і ким він буде використовуватись. Майбутні економічні вигоди включають можливість генерування доходу або зменшення витрат.

Нематеріальні активи є важливим елементом нематеріальної власності підприємства. Вони охоплюють різні об'єкти, що пов'язані з інтелектуальною діяльністю, правами на використання ресурсів і технологій, а також діловою репутацією компанії. Однією з головних особливостей нематеріальних активів є їх складність у точному вимірюванні та оцінці, оскільки вони не мають фізичного прояву та їх вартість значною мірою залежить від ринкової кон'юнктури, репутації компанії, попиту на відповідний продукт або послугу.

Однією з ключових особливостей нематеріальних активів є відсутність їхньої матеріальної складової. Вони надають власнику певні права, пов'язані з використанням матеріальних, інтелектуальних, природних, економічних ресурсів, а також авторських прав. Нематеріальний актив визначається як немонетарний актив, що має ідентифікацію та не має фізичної форми [28].

МСБО 38 передбачає рекомендаційні класифікаційні групи нематеріальних активів, які підприємства можуть коригувати відповідно до своїх потреб. До таких активів належать:

- назви брендів;
- заголовки та назви видань;
- комп'ютерне програмне забезпечення;
- ліцензії та привілеї;
- авторські права, патенти та інші права на промислову власність, права на обслуговування та експлуатацію;
- рецепти, формули, моделі, проекти та прототипи;
- нематеріальні активи на стадії розробки [28].

Оскільки МСБО не встановлює суворої регламентації щодо класифікації нематеріальних активів, їх можна групувати за аналогією з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи». Згідно з цим стандартом, виділяють такі групи нематеріальних активів:

- Права користування природними ресурсами – охоплюють право на користування надрами, іншими природними ресурсами, а також геологічною та іншою інформацією про природне середовище.
- Права користування майном – включають право на використання земельних ділянок, оренду приміщень, а також інші подібні майнові права.
- Права на комерційні позначення – охоплюють торговельні марки, комерційні (фірмові) найменування, окрім тих, що визнаються роялті.
- Права на об'єкти промислової власності – включають право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин, комерційні

таємниці (ноу-хау), компонування інтегральних мікросхем, а також заходи щодо захисту від недобросовісної конкуренції.

– Авторське право та суміжні права – охоплюють літературні, художні, музичні твори, комп'ютерні програми, бази даних, виконання, фонограми, відеограми, телерадіопередачі, окрім тих, що визнаються роялті.

– Інші нематеріальні активи – передбачають право на здійснення певних видів діяльності, використання економічних та інших привілеїв [29].

Таким чином, нематеріальні активи охоплюють широкий спектр ресурсів, що мають економічну цінність для підприємств, хоча не мають фізичної форми. Класифікація таких активів може варіюватися залежно від національних і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, що дозволяє підприємствам ефективно їх оцінювати, обліковувати та використовувати у своїй діяльності.

Класифікація нематеріальних активів відіграє важливу роль у їх обліку, оцінці та управлінні. Вона дає можливість систематизувати різноманітні види активів, що використовуються підприємствами, та забезпечити ефективність їх використання. Залежно від підходу до класифікації нематеріальні активи можуть бути поділені на різні групи.

За економічною сутністю нематеріальні активи поділяються на інтелектуальну власність, права на користування ресурсами та організаційні активи. До інтелектуальної власності відносяться патенти, авторські права, товарні знаки, комерційні таємниці, що пов'язані з результатами творчої діяльності людини. Права на користування ресурсами включають ліцензії, дозволи, франшизи, які дають можливість підприємству використовувати певні природні чи технологічні ресурси. Організаційні активи охоплюють ділову репутацію (гудвіл), бази даних, клієнтські відносини, брендову складову, які формують імідж компанії на ринку.

За способом надходження нематеріальні активи можуть бути поділені на придбані та створені власними силами. Придбані активи купуються у сторонніх організацій, наприклад, ліцензії, програмне забезпечення, торгові марки. Створені власними силами активи є результатом розробок та інновацій компанії,

наприклад, програмні продукти, патенти, технологічні рішення, розроблені підприємством.

Залежно від можливості оцінки нематеріальні активи поділяються на активи з визначеною та невизначеною вартістю. Активи з визначеною вартістю мають конкретну суму, яку можна визначити на основі угоди купівлі-продажу, витрат на їх створення або ринкової оцінки. Наприклад, вартість патенту може бути визначена на основі витрат, понесених при його розробці та реєстрації. Нематеріальні активи з невизначеною вартістю, такі як ділова репутація чи бренд, оцінюються досить суб'єктивно, оскільки їх ринкова вартість може змінюватися залежно від фінансового стану компанії, рівня попиту на її продукцію та конкурентного середовища.

З точки зору терміну використання нематеріальні активи можуть бути поділені на активи з визначеним строком корисного використання та активи з невизначеним строком. До першої групи відносяться об'єкти, для яких можна визначити чіткий термін економічної вигоди, наприклад, патенти, ліцензії або авторські права, що мають обмежений термін дії. Активи з невизначеним строком використання, такі як гудвіл або торгові марки, можуть приносити економічні вигоди протягом усього періоду діяльності компанії, тому їх амортизація часто не проводиться, а замість цього здійснюється тестування на знецінення.

Окремим напрямом розвитку нематеріальних активів є цифрові активи, які стають все більш популярними в умовах цифрової економіки. До них відносяться програмне забезпечення, криптовалюти, блокчейн-технології, NFT, які не завжди підпадають під класичне визначення нематеріальних активів, проте відіграють важливу роль у діяльності багатьох підприємств.

Вибір України на шляху асоціації з Європейським Союзом вимагає приведення нормативно-правового регулювання операцій з нематеріальними активами у відповідність до міжнародних стандартів. Наразі чинне НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи» [39] лише частково відповідає вимогам МСФЗ 38 [28] і потребує подальшої адаптації. Окрім того, в Україні залишається актуальною

проблема захисту прав інтелектуальної власності, оскільки недосконалість законодавчої бази створює перешкоди для ефективного використання нематеріальних активів у господарській діяльності підприємств.

Одним із ключових завдань сьогодення є розробка науково обґрунтованої класифікації нематеріальних активів, яка є основою для раціональної організації їх бухгалтерського обліку. Критичний аналіз існуючої класифікації нематеріальних активів у НП(С)БО 8, яка застосовується в системі субрахунків рахунку 12 «Нематеріальні активи», виявляє низку неточностей. Зокрема, ця класифікація не повністю відповідає загальноприйнятому визначенню терміна «класифікація», що передбачає розподіл об'єктів за класами та групами відповідно до їхніх спільних ознак.

Наприклад, у групі «Права на об'єкти промислової власності» поєднані об'єкти з різними сферами охорони та охоронними документами. Так, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин та породи тварин захищаються патентами, які гарантують охорону ідей, продуктів, процесів та методів діяльності. Водночас права на компонування (топографії) інтегральних мікросхем засвідчуються державним свідоцтвом, яке регулює технічні рішення у сфері мікроелектроніки. Натомість право на комерційну таємницю (включно з ноу-хау) захищається договором, що регулює використання ідей, методів та організаційних процесів.

Подібні невідповідності виявляються і в групі «Авторське право та суміжні з ним права». Наприклад, твори мистецтва, літератури, музики, живопису, архітектури, скульптури та графіки охороняються спеціальним знаком або державним свідоцтвом, що гарантує захист форми вираження творчих ідей. Водночас права на виконання, трансляцію, публікацію та розповсюдження об'єктів авторського права засвідчуються спеціальним знаком або договором, який регулює способи їх використання.

Додатковою проблемою є дублювання однакових прав у різних категоріях нематеріальних активів. Наприклад, право на провадження діяльності віднесено до групи «Інші нематеріальні активи», тоді як право користування надрами та

геологічною інформацією належить до категорії «Право користування природними ресурсами».

Система бухгалтерського обліку, як інструмент упорядкування та узагальнення інформації про господарську діяльність підприємств, базується на обов'язковій фіксації всіх операцій у первинних документах. Однією з проблем у цій сфері є вибір відповідних форм облікових документів. На сьогодні наказом Міністерства фінансів України від 22.11.2004 р. № 732 [42] затверджено типові форми первинного обліку нематеріальних активів, зокрема: акт введення в господарський оборот, інвентарну картку обліку, акт вибуття (ліквідації) та інвентаризаційний опис. Однак цей перелік охоплює лише частину прав, які складають нематеріальні активи, що свідчить про необхідність подальшого удосконалення нормативної бази для повноцінного відображення нематеріальних активів у бухгалтерському обліку.

Отже, враховуючи постійний розвиток ринкової економіки та зростання значення інтелектуальної власності, бухгалтерський облік нематеріальних активів залишається однією з найбільш актуальних тем для підприємств. Визначення їх економічної сутності та класифікація дозволяє більш точно оцінювати активи, правильно їх відображати у фінансовій звітності та ефективно використовувати у господарській діяльності. Розвиток сучасних технологій та ринкових умов створює нові виклики щодо обліку та оцінки нематеріальних активів, вимагаючи вдосконалення методів управління ними та підвищення рівня фінансової прозорості компаній.

1.2. Методологічні підходи до оцінки та визнання нематеріальних активів

Сучасні економічні умови сприяють зростанню ролі нематеріальних активів у структурі капіталу підприємств. Інтелектуальна власність, права на використання ресурсів, ліцензії, ділова репутація та інші подібні активи стають ключовими чинниками конкурентоспроможності компаній та забезпечують їх

довгострокову стійкість на ринку. Однак специфіка нематеріальних активів, зокрема їхня відсутність фізичної форми, ускладнює процеси їх оцінки, визнання та відображення у фінансовій звітності. Саме тому методологічні підходи до оцінки та визнання нематеріальних активів є важливим аспектом бухгалтерського обліку та фінансового аналізу.

Оцінка нематеріальних активів є складним процесом, що залежить від багатьох чинників, зокрема від їхньої природи, джерел отримання та умов використання. Основна проблема оцінки полягає в тому, що нематеріальні активи не мають ринкової вартості в традиційному розумінні, оскільки вони не є фізичними об'єктами і не можуть бути легко продані чи придбані. Крім того, їхня вартість значною мірою залежить від майбутніх економічних вигід, які важко спрогнозувати. У зв'язку з цим у бухгалтерському обліку використовуються різні методи оцінки, кожен з яких має свої переваги та недоліки [8].

Найбільш поширеними методами оцінки нематеріальних активів є витратний, дохідний та ринковий підходи. Витратний підхід базується на визначенні вартості активу через оцінку витрат, необхідних для його створення або заміщення. Зазначений метод передбачає врахування всіх витрат на розробку, придбання, реєстрацію, тестування та впровадження активу у господарську діяльність. Його перевагою є простота застосування, однак основним недоліком є те, що він не враховує майбутні економічні вигоди, які може принести актив. Наприклад, якщо компанія розробила новий програмний продукт, витратний підхід дозволяє оцінити його на основі витрат на розробку, проте не враховує потенційний прибуток від його продажу.

Дохідний підхід до оцінки нематеріальних активів передбачає визначення їхньої вартості на основі очікуваних майбутніх доходів. Він базується на дисконтуванні майбутніх грошових потоків, які актив може генерувати протягом свого економічного життя. Зазначений метод дозволяє враховувати потенційну прибутковість активу, що робить його більш точним у довгостроковій перспективі. Однак його застосування потребує точного прогнозування майбутніх доходів, що може бути складним через невизначеність ринкових умов.

Наприклад, при оцінці вартості патенту на новий технологічний процес компанія повинна враховувати не лише витрати на його створення, але й очікуваний попит на продукцію, що буде вироблятися за допомогою цієї технології [9].

Ринковий підхід ґрунтується на порівнянні вартості аналогічних нематеріальних активів, які вже були продані або оцінені на ринку. Зазначений метод дозволяє визначити справедливую вартість активу, виходячи з ринкових угод, що є його основною перевагою. Проте застосування цього підходу обмежене, оскільки не завжди можна знайти ідентичні активи для порівняння. Наприклад, оцінити торгову марку на основі ринкового підходу можна лише у випадку, якщо є інформація про продаж аналогічних торгових марок на ринку.

Визнання нематеріальних активів у бухгалтерському обліку є не менш важливим процесом, ніж їх оцінка, оскільки від правильного визначення моменту їх визнання залежить достовірність фінансової звітності підприємства. Відповідно до Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи», для того щоб актив був визнаний як нематеріальний, він повинен відповідати певним критеріям. Насамперед він має бути ідентифікованим, тобто мати чітку юридичну форму або можливість відокремлення від підприємства. Крім того, компанія повинна контролювати актив, тобто мати юридичне або економічне право на його використання. Нарешті, актив повинен приносити майбутні економічні вигоди, які можуть бути оцінені з достатнім рівнем точності.

У бухгалтерському обліку нематеріальні активи можуть бути визнані як створені власними силами або придбані. Придбані активи визнаються за їхньою фактичною вартістю, що включає всі витрати, пов'язані з їхнім придбанням та введенням в експлуатацію. Наприклад, якщо компанія купує ліцензію на використання програмного забезпечення, її вартість буде включати не лише ціну ліцензії, але й витрати на її встановлення та адаптацію до потреб підприємства. Створені власними силами нематеріальні активи визнаються у фінансовій звітності лише в тому випадку, якщо компанія може достовірно оцінити витрати на їх розробку та довести їхню економічну доцільність, що означає, що,

наприклад, витрати на розробку нового бренду можуть бути визнані як нематеріальний актив лише у випадку, якщо підприємство може довести, що цей бренд принесе йому майбутні доходи [56].

Одним із ключових аспектів визнання нематеріальних активів є їх подальша оцінка та амортизація. Нематеріальні активи з визначеним строком корисного використання амортизуються протягом цього періоду, що дозволяє поступово розподіляти їхню вартість на витрати підприємства. Активи з невизначеним строком використання, такі як ділова репутація або торгові марки, не амортизуються, а підлягають щорічному тестуванню на знецінення, що дозволяє визначити їхню актуальну вартість.

Таким чином, методологічні підходи до оцінки та визнання нематеріальних активів є важливим аспектом бухгалтерського обліку, оскільки вони визначають достовірність фінансової інформації підприємства та впливають на його інвестиційну привабливість. Вибір методу оцінки залежить від специфіки активу, доступності ринкової інформації та здатності компанії прогнозувати майбутні економічні вигоди. Визнання нематеріальних активів у фінансовій звітності потребує дотримання міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, що забезпечує прозорість та об'єктивність фінансової інформації. У сучасних умовах, коли роль нематеріальних активів постійно зростає, питання їхньої оцінки та визнання залишаються актуальними для всіх підприємств, які прагнуть підвищити свою конкурентоспроможність та фінансову стійкість.

1.3. Нормативно-правове регулювання обліку нематеріальних активів

Нематеріальні активи відіграють важливу роль у сучасній економіці, оскільки вони є джерелом конкурентних переваг, інноваційного розвитку та довгострокового зростання підприємств. В умовах глобалізації та цифрової трансформації значення нематеріальних активів зростає, що зумовлює необхідність їх чіткого нормативно-правового регулювання. Встановлення єдиних правил щодо оцінки, визнання, обліку та відображення нематеріальних

активів у фінансовій звітності сприяє підвищенню прозорості фінансової інформації, забезпечує можливість порівняння даних між різними компаніями та створює передумови для ефективного управління цими активами.

Нормативно-правове регулювання обліку нематеріальних активів ґрунтується на міжнародних і національних стандартах бухгалтерського обліку, а також на законодавчих актах, що регулюють фінансову та господарську діяльність підприємств. Основним міжнародним документом, який визначає загальні принципи обліку нематеріальних активів, є Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи». Зазначений стандарт містить визначення нематеріальних активів, встановлює критерії їх визнання, порядок оцінки, амортизації та знецінення. Відповідно до стандарту, нематеріальний актив визнається в обліку, якщо він відповідає трьом ключовим критеріям: є ідентифікованим, контролюється підприємством і здатен приносити майбутні економічні вигоди. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 також визначає два основні підходи до оцінки нематеріальних активів після їх первісного визнання – модель собівартості та модель переоцінки.

Важливе значення в регулюванні обліку нематеріальних активів має також Міжнародний стандарт фінансової звітності 3 «Об'єднання бізнесу», який визначає порядок обліку ділової репутації, що виникає при придбанні одного підприємства іншим. Цей стандарт передбачає, що ділова репутація визнається лише у випадку об'єднання компаній і відображається у фінансовій звітності як різниця між ціною придбання та справедливою вартістю чистих активів об'єкта придбання. У разі негативної ділової репутації вона одразу визнається у складі витрат періоду.

Національне нормативно-правове регулювання обліку нематеріальних активів базується на законодавстві кожної країни, проте в більшості держав воно гармонізоване з міжнародними стандартами фінансової звітності. В Україні ключовими документами, що регулюють порядок обліку нематеріальних активів, є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Податковий кодекс України, Національне положення (стандарт)

бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» та низка інших нормативних актів.

Основна інформація у бухгалтерському обліку про нематеріальні активи і відображення даних про них у фінансовій звітності визначені Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», який розроблений на базі Міжнародного стандарту фінансової звітності 38. Стандарт набув чинності у 1999 році і був впроваджений в практику з самого початку реалізації програми розвитку бухгалтерського обліку. Але ряд питань щодо обліку нематеріальних активів залишаються нео-днозначними ще досить довгий проміжок часу.

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначає загальні принципи ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності, зокрема щодо нематеріальних активів. Він зобов'язує підприємства вести облік нематеріальних активів відповідно до принципів обачності, послідовності та пріоритету змісту над формою. Закон також передбачає обов'язкове дотримання міжнародних стандартів фінансової звітності для великих підприємств, банків і компаній, що становлять суспільний інтерес.

Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» встановлює методологічні засади визнання, оцінки, амортизації та обліку нематеріальних активів для українських підприємств. Відповідно до цього стандарту, нематеріальний актив визнається в обліку за первісною вартістю, яка включає всі витрати, пов'язані з його придбанням або створенням. Витрати на науково-дослідні роботи не визнаються нематеріальними активами, оскільки неможливо достовірно визначити майбутні економічні вигоди від таких витрат. Крім того, стандарт передбачає використання прямолінійного методу амортизації нематеріальних активів, якщо інший метод не є обґрунтованим.

Податковий кодекс України регулює податковий облік нематеріальних активів та визначає особливості їх амортизації для цілей оподаткування. Він встановлює мінімальні строки корисного використання нематеріальних активів

для податкових цілей, що може відрізнятися від бухгалтерських розрахунків. Зокрема, для авторських прав і суміжних прав мінімальний строк амортизації становить два роки, для прав на знаки для товарів і послуг – 15 років, а для ділової репутації – 10 років.

Важливу роль у регулюванні обліку нематеріальних активів відіграє законодавство у сфері інтелектуальної власності. Закони України «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» визначають порядок набуття, реєстрації та використання прав інтелектуальної власності, які є основою для відображення відповідних нематеріальних активів у бухгалтерському обліку.

Протягом останніх 25 років трактування поняття нематеріальних активів у нормативно-правових актах України зазнавало змін, зокрема, остання редакція була внесена у 2016 році. За цей час значна частина документів втратила чинність, і на сьогодні регулювання сутності та обліку нематеріальних активів здійснюється переважно бухгалтерськими стандартами та методичними рекомендаціями, що, втім, не суперечать міжнародним стандартам.

Вчена Ясишена В. наголошує, що методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів потребують коригування, зокрема, необхідно уточнити або ж вилучити із визначення нематеріальних активів фразу «незалежно від строку їх корисного використання (експлуатації)». Вона вважає, що така неоднозначність у трактуванні може призводити до помилок у розумінні сутності цих активів [57, с. 78].

Окрему проблему становить ідентифікація нематеріальних активів, яка є ключовою умовою для їх визнання. Зокрема, Вознюк О. зазначає, що оцінювання таких активів не викликає труднощів у разі їх придбання за грошові кошти або через бартер. Однак значно складнішим або майже неможливим є визначення вартості нематеріальних активів, створених підприємством самостійно. Наприклад, такі складові, як якість управління, рівень довіри клієнтів, кваліфікація персоналу, комерційні таємниці чи результати наукових досліджень, досі не знаходять відображення у фінансовій звітності підприємств,

що відбувається попри те, що зарубіжні вчені визнають необхідність їх оцінювання та включення до складу активів компаній [4, с. 44].

Окреме місце в нормативно-правовому регулюванні обліку нематеріальних активів займають рекомендації професійних бухгалтерських організацій, зокрема Ради з міжнародних стандартів фінансової звітності, Міжнародної федерації бухгалтерів та національних органів професійного регулювання. Вони розробляють методичні рекомендації щодо обліку нематеріальних активів, які допомагають підприємствам застосовувати міжнародні стандарти та національне законодавство на практиці.

Отже, нормативно-правове регулювання обліку нематеріальних активів є багатограним процесом, що охоплює міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, національне законодавство, податкові норми та законодавство у сфері інтелектуальної власності. Узгодженість між цими нормативними актами є важливою передумовою для забезпечення достовірності фінансової звітності, ефективного управління нематеріальними активами та дотримання принципу економічної обґрунтованості їх оцінки. У сучасних умовах, коли значення нематеріальних активів постійно зростає, питання їх нормативно-правового регулювання залишаються актуальними для підприємств усіх галузей економіки.

1.4. Проблеми та перспективи розвитку обліку нематеріальних активів

Облік нематеріальних активів є складним і багатоаспектним процесом, який потребує точності, обґрунтованих методологічних підходів та належного нормативно-правового регулювання. У сучасних економічних умовах роль нематеріальних активів постійно зростає, оскільки вони є основою для інноваційного розвитку підприємств, створення конкурентних переваг та підвищення вартості компаній. Разом із тим, облік нематеріальних активів стикається з низкою проблем, що зумовлені труднощами у їх ідентифікації, оцінці, визнанні та відображенні у фінансовій звітності. Вирішення цих проблем є важливим завданням для бухгалтерського обліку, оскільки воно впливає на

достовірність фінансової інформації та ефективність прийняття управлінських рішень.

Досліджуючи поняття, структуру та особливості визнання нематеріальних активів, можна виокремити кілька ключових проблем, які потребують вирішення:

- Неоднозначність визначення «нематеріальні активи». Відсутність чіткої та уніфікованої дефініції спричиняє різні підходи до трактування цього поняття, що ускладнює формування єдиної позиції серед фахівців. Варто зазначити, що для забезпечення коректного обліку та аналітики необхідно не лише розширювати, а й вдосконалювати тлумачення цього терміна. У сучасних умовах ідентифікація нематеріальних активів, що базується виключно на критеріях бухгалтерського обліку, стає дедалі менш ефективною.

- Відсутність єдиної методології оцінювання нематеріальних активів. Наразі оцінка таких активів залишається неточною, що спричиняє викривлення фінансової звітності, зокрема балансу. Запровадження надійної методики оцінювання сприятиме коректному відображенню вартості активів у звітності, забезпечить ефективний контроль над сумами амортизаційних відрахувань, а також підвищить ринкову вартість підприємства.

- Недосконалість методики інвентаризації нематеріальних активів. Згідно з пунктом 27 НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи», методи амортизації визначаються обліковою політикою підприємства та узгоджуються з підходами, передбаченими НП(С)БО 7 «Основні засоби». Однак прирівнювання нематеріальних активів до матеріальних необґрунтоване, оскільки ці категорії мають різну природу та характер зносу. У зв'язку з цим необхідно або чітко виокремити специфічні методи амортизації для нематеріальних активів, або розробити нові механізми їх обліку, оскільки зростання значення таких активів у структурі підприємств потребуватиме відповідних рішень у майбутньому [48].

Складнощі у процесі визнання активів нематеріальними. Нормативна база не містить чітких критеріїв ідентифікації нематеріальних активів, що створює

труднощі у практиці бухгалтерського обліку. Для їх коректного визначення варто враховувати такі аспекти:

- прогнозований період корисного використання активу;
- потенційний моральний знос;
- юридичні чи інші обмеження щодо строку експлуатації;
- передбачений спосіб використання активу підприємством;
- залежність періоду корисного використання нематеріального активу від тривалості функціонування інших активів підприємства [31].

З огляду на зазначені проблеми, удосконалення підходів до обліку нематеріальних активів має відбуватися за такими напрямками:

- адаптація нормативного регулювання нематеріальних активів відповідно до міжнародних стандартів;
- розробка універсальних критеріїв ідентифікації нематеріальних активів;
- встановлення єдиного методологічного підходу до їх оцінювання.

Однією з головних проблем обліку нематеріальних активів є складність їх ідентифікації. На відміну від матеріальних активів, які мають фізичну форму та можуть бути безпосередньо виміряні, нематеріальні активи є нематеріальними за своєю природою, що ускладнює їх визначення. Наприклад, такі об'єкти, як ділова репутація, ноу-хау або корпоративна культура, часто є складними для відокремлення від загальної діяльності підприємства, що створює труднощі у їхньому визнанні. Крім того, не всі нематеріальні активи можуть бути обліковані у фінансовій звітності, оскільки міжнародні та національні стандарти бухгалтерського обліку вимагають, щоб актив був ідентифікованим, контрольованим підприємством і здатним приносити економічні вигоди.

Ще однією серйозною проблемою є оцінка нематеріальних активів. У багатьох випадках вона є суб'єктивною, оскільки ринкова вартість таких активів може суттєво коливатися залежно від зовнішніх факторів, таких як зміни попиту, технологічний прогрес або правове регулювання. Наприклад, патент або ліцензія можуть мати різну вартість залежно від їх використання, терміну дії та ринкової ситуації. Також нематеріальні активи можуть бути створені самотійно, що

ускладнює їхню оцінку, оскільки витрати на їх розробку часто важко відокремити від загальних витрат підприємства. У зв'язку з цим підприємства нерідко стикаються з проблемою вибору між різними методами оцінки, такими як метод дисконтування майбутніх грошових потоків, метод ринкових порівнянь або метод собівартості.

Важливим викликом для обліку нематеріальних активів є їх амортизація та знецінення. На відміну від матеріальних активів, для яких можна досить точно визначити термін корисного використання та методи амортизації, нематеріальні активи можуть мати невизначений строк служби, що особливо актуально для торгових марок, ділової репутації або прав інтелектуальної власності, оскільки вони можуть залишатися цінними протягом усього існування компанії. Водночас економічна користь від деяких нематеріальних активів може зменшуватися швидше, ніж передбачалося, що вимагає проведення регулярних тестів на знецінення. Визначення знецінення нематеріальних активів є складним завданням, оскільки воно потребує прогнозування майбутніх доходів та оцінки можливих ризиків, пов'язаних із використанням активу.

Регуляторні та нормативні проблеми також є важливою складовою обліку нематеріальних активів. Незважаючи на наявність міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, таких як Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи» та Міжнародний стандарт фінансової звітності 3 «Об'єднання бізнесу», багато країн мають власні підходи до обліку нематеріальних активів, що може призводити до розбіжностей у фінансовій звітності. Крім того, податкове законодавство часто має інші вимоги щодо визнання та амортизації нематеріальних активів, що може створювати додаткові труднощі для підприємств. Наприклад, у деяких країнах амортизація ділової репутації не визнається для податкових цілей, що може впливати на фінансові результати компаній.

Інвестування у сучасні технології та нематеріальні активи є ключовим чинником забезпечення сталого розвитку. Європейські дослідники, аналізуючи економічну сталість іспанських стартапів, дійшли висновку, що «... попри

трансформаційні процеси у бізнес-моделях, значущість інновацій, знань та технологій продовжує зростати» [45]. Водночас вони уточнюють: «.. проте ця тенденція не призводить до повного визнання подібних активів у фінансовій звітності компаній, оскільки лише 18% новостворених підприємств беруть їх до уваги. Відносно найвищі обсяги інвестицій у нематеріальні активи фіксуються в туристичному секторі, однак у абсолютному вимірі перевага залишається за торгівлею, сферою послуг та промисловістю» [45].

В українських реаліях частка нематеріальних активів, відображена у фінансовій звітності, залишається вкрай низькою, що можна пояснити не лише високою матеріалоємністю національної економіки, а й існуючими критеріями ідентифікації нематеріальних активів у бухгалтерському обліку. В попередніх дослідженнях [24] аналізувалися вимоги щодо розкриття інформації про нематеріальні активи українських підприємств відповідно до МСФЗ. Зазначено, що здебільшого компанії виконують ці вимоги, оскільки основним критерієм визнання активу є наявність майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності. Проте нематеріальні активи не обмежуються лише таким майном. Зарубіжні експерти включають до цієї категорії «... інноваційний потенціал, креативність, ноу-хау, професійний досвід персоналу, його здатність до командної роботи, адаптивність, задоволеність працею, рівень освіти, лояльність та спроможність до навчання» [35].

Проте фінансова звітність таких активів не охоплює, оскільки їм бракує чіткої ідентифікації та контролю. Таким чином, значна частина нематеріальних активів, що приносять компаніям реальну користь, не враховується у фінансовому обліку та, відповідно, не відображається у звітності.

Оскільки подібна інформація не завжди може бути подана у стандартних формах звітності, вона часто розкривається у примітках, що особливо актуально для компаній, що застосовують МСФЗ, які передбачають детальне розкриття інформації, значна частина якої міститься саме у примітках, а не у основних звітних формах [38]. Водночас підприємства, які звітують за національними НП(С)БО, здебільшого обмежуються поданням базових показників (форма 5),

зосереджуючись виключно на шаблонах, затверджених Міністерством фінансів України. У той же час запити користувачів фінансової звітності змінюються, зокрема зростає потреба в розширеній інформації про нематеріальні активи [34].

Незважаючи на наявні проблеми, перспективи розвитку обліку нематеріальних активів є досить оптимістичними. Одним із ключових напрямів удосконалення обліку є гармонізація міжнародних і національних стандартів з метою забезпечення єдиного підходу до визнання, оцінки та відображення нематеріальних активів у фінансовій звітності, що сприятиме підвищенню прозорості фінансової інформації та покращенню можливостей для міжнародного інвестування.

Ще одним важливим напрямом розвитку є використання сучасних інформаційних технологій у процесі обліку нематеріальних активів. Використання автоматизованих систем обліку, штучного інтелекту та технологій блокчейн може суттєво покращити точність і достовірність оцінки нематеріальних активів. Наприклад, блокчейн може забезпечити безпечну реєстрацію прав на інтелектуальну власність, що дозволить уникнути проблем з ідентифікацією та визнанням нематеріальних активів.

Значним потенціалом для розвитку обліку нематеріальних активів є вдосконалення методик оцінки, які дозволять точніше визначати вартість активів з урахуванням змін ринкового середовища та технологічного прогресу. Використання комбінованих методів оцінки, які поєднують елементи ринкових, витратних і дохідних підходів, дозволить отримати більш об'єктивні результати та мінімізувати ризики суб'єктивного впливу.

У перспективі можна очікувати, що регуляторні органи розроблять нові рекомендації щодо обліку нематеріальних активів, які враховуватимуть зростаючу роль цифрових технологій, патентів та інтелектуального капіталу. Крім того, дедалі більше компаній почнуть включати в свою фінансову звітність нефінансові показники, які відображатимуть значення нематеріальних активів для їхньої діяльності.

Таким чином, хоча облік нематеріальних активів має низку серйозних проблем, зокрема труднощі з ідентифікацією, оцінкою, амортизацією та нормативним регулюванням, його розвиток є неминучим у зв'язку з цифровою трансформацією економіки та зростанням значення нематеріальних ресурсів. Вдосконалення стандартів, використання новітніх технологій і розробка нових методик оцінки сприятимуть підвищенню якості фінансової інформації та ефективності управління нематеріальними активами в майбутньому.

Висновки до розділу 1

Облік нематеріальних активів є важливою складовою бухгалтерського обліку, яка відіграє ключову роль у відображенні реальної вартості підприємств, що орієнтуються на інноваційний розвиток. Сучасні економічні умови вимагають чітких підходів до ідентифікації, оцінки, визнання та амортизації нематеріальних активів, що робить їх облік складним, але водночас необхідним процесом.

Дослідження економічної сутності та класифікації нематеріальних активів дозволяє краще зрозуміти їхню роль у фінансово-господарській діяльності підприємств. Нематеріальні активи включають різноманітні об'єкти, такі як патенти, торгові марки, авторські права, ліцензії, ноу-хау та ділова репутація, кожен з яких має свої особливості обліку та оцінки. Правильне визначення та класифікація нематеріальних активів сприяє ефективному використанню цих ресурсів у процесі управління підприємством.

Методологічні підходи до оцінки та визнання нематеріальних активів є неоднозначними, оскільки вони залежать від обраного підходу до оцінки – витратного, ринкового або дохідного, що створює певні труднощі для бухгалтерів, оскільки вибір методу може впливати на фінансову звітність та реальний фінансовий стан підприємства. Важливим аспектом є також визначення терміну корисного використання нематеріальних активів, що безпосередньо впливає на порядок їх амортизації.

Нормативно-правове регулювання обліку нематеріальних активів базується на міжнародних та національних стандартах бухгалтерського обліку. Зокрема, Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи» визначає загальні правила їх обліку, а також критерії визнання та оцінки. Водночас, різні країни мають власні особливості правового регулювання, що може призводити до розбіжностей у фінансовій звітності. Проблема гармонізації стандартів залишається актуальною, оскільки компанії, що ведуть міжнародний бізнес, повинні адаптувати свої підходи до вимог різних облікових систем.

Проблеми обліку нематеріальних активів включають труднощі в їхній ідентифікації, оцінці, амортизації та знеціненні. Багато підприємств стикаються з викликами у відображенні нематеріальних активів у звітності, оскільки їхня ринкова вартість є динамічною і залежить від технологічного розвитку, змін у законодавстві та економічної ситуації. Крім того, нормативно-правові аспекти обліку потребують удосконалення з метою підвищення прозорості фінансової інформації та зниження ризику маніпуляцій із даними про нематеріальні активи.

Перспективи розвитку обліку нематеріальних активів пов'язані з впровадженням цифрових технологій, гармонізацією міжнародних стандартів та вдосконаленням методів оцінки. Автоматизація облікових процесів, використання штучного інтелекту та технологій блокчейн можуть значно підвищити точність та ефективність управління нематеріальними активами. Важливим напрямом є також розробка нових стандартів, які враховуватимуть сучасні тенденції, такі як зростання ролі цифрових активів та інтелектуального капіталу.

Отже, облік нематеріальних активів залишається однією з найбільш актуальних та складних сфер бухгалтерського обліку. Вирішення існуючих проблем та вдосконалення методології обліку сприятиме підвищенню прозорості фінансової інформації, забезпеченню ефективного використання ресурсів та формуванню реального уявлення про фінансовий стан підприємств у сучасній економіці.

РОЗДІЛ 2.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ НА ПРАТ «ЗЕРНОПРОДУКТ МХП»

2.1. Організаційно-економічна характеристика ПрАТ «Зернопродукт МХП»

Приватне акціонерне товариство «Зернопродукт МХП» є складовою частиною агропромислового холдингу МХП (Myronivsky Hliboproduct), що входить до числа провідних вертикально інтегрованих аграрних корпорацій України та Східної Європи. Підприємство реалізує комплексну стратегію, зорієнтовану на виробництво зернових та олійних культур, забезпечуючи сировинну базу для переробних підрозділів холдингу, а також експортні поставки. Компанія функціонує в рамках корпоративного управління МХП, зберігаючи власну виробничу і фінансово-облікову автономію. Інформація про діяльність підприємства підтверджена офіційними даними групи МХП [41], що формує основу для дослідження організаційно-економічних характеристик та оцінки потенціалу у розвитку аграрного сектору України.

ПрАТ «Зернопродукт МХП» спеціалізується на рослинництві, вирощуванні зернових (пшениця, кукурудза, ячмінь) та технічних культур (соняшник, соя, ріпак), а також забезпечує елеваторне зберігання та логістичну підтримку. Значна частина сировини використовується у виробничому циклі МХП для виготовлення комбікормів і м'ясної продукції, що забезпечує вертикальну інтеграцію. За даними Agro.MHP, компанія має розгалужену мережу елеваторних та виробничих підрозділів у декількох регіонах України, зокрема Ямпільський елеватор є одним із ключових елементів інфраструктури [15]. Така структура дозволяє оптимізувати логістику, зменшити витрати на транспортування, підвищити оборотність запасів та забезпечити своєчасність поставок у птахокомплекси і комбікормові цехи.

Організаційна структура підприємства передбачає розподіл управлінських функцій між дирекцією, відділами планування, бухгалтерського обліку, виробництва, логістики та технічної підтримки. Бухгалтерська служба відіграє ключову роль у забезпеченні фінансового контролю, веденні облікової політики та складанні фінансової звітності. За даними YouControl та OpenDataBot, підприємство зареєстроване як ПрАТ з кодом ЄДРПОУ 32547211, має офіційну податкову звітність і діє на основі чинного законодавства у сфері бухгалтерського обліку та корпоративного управління [16; 40]. Наявність відкритих реєстраційних даних підтверджує прозорість діяльності, що є важливим фактором для інвесторів, банків та міжнародних партнерів.

Фінансовий аналіз діяльності ПрАТ «Зернопродукт МХП» є важливим елементом оцінювання економічної стійкості та результативності одного з ключових підприємств агропромислового комплексу України. Використання показників за період 2020–2024 рр. дозволяє простежити тенденції розвитку компанії, визначити структурні зрушення у доходах, активів, зобов’язаннях та прибутковості, а також оцінити ефективність управлінських рішень у умовах воєнного часу та нестабільного ринкового середовища. Порівняльна динаміка відображає як вплив зовнішніх факторів, так і внутрішню здатність підприємства адаптуватися, нарощувати виробничі потужності та зміцнювати фінансову позицію. Нижче подано розгорнуту аналітичну таблицю, що узагальнює основні тенденції фінансового розвитку ПрАТ «Зернопродукт МХП».

Таблиця 2.1

Аналіз фінансових показників ПрАТ «Зернопродукт МХП»
(2020–2024 рр.) [16; 40]

Показник	2020	2021	2022	2023	2024	Динаміка 2024/2023	Коментар / Аналітика
Дохід, грн	4 300 428 000	5 960 985 000	7 940 755 000	5 072 359 000	9 977 282 000	+96,6%	Рекордне зростання доходу — відновлення після падіння 2023 р., ймовірно за рахунок експорту, переробки та агровиробництва.

Чистий прибуток, грн	1 205 797 000	3 400 714 000	450 306 000	-824 702 000	3 623 837 000	+540% і вихід із збитку	Компанія повністю відновила рентабельність після збитковості 2023 р.
Активи, грн	8 980 057 000	13 858 011 000	14 407 011 000	16 802 655 000	21 392 967 000	+27,3%	Стабільне розширення активів — інвестиції, модернізація, збільшення виробничих потужностей.
Зобов’язання, грн	905 999 000	2 183 687 000	2 290 688 000	4 612 468 000	2 979 049 000	–35%	Зниження боргового навантаження — ознака фінансового оздоровлення.
Кількість працівників	—	2 166	2 262	2 277	2 155	–122 осіб	Оптимізація персоналу без значного скорочення загальної чисельності.
Середня зарплата, грн	—	18 995	22 854	26 240	34 463	+31,4%	Значне підвищення зарплат — покращення фінансового стану та соціальних стандартів.

Крім того, квартальна звітність в табл. 2.2 за три квартали 2025 року ПрАТ «Зернопродукт МХП» дозволяє оцінити проміжні результати діяльності підприємства та визначити тенденції його фінансового розвитку впродовж поточного року. Аналіз наведених показників дає можливість порівняти динаміку ключових фінансових параметрів із результатами 2024 року та оцінити рівень стабільності, прибутковості й ефективності управління активами та зобов’язаннями. Така аналітика є важливою для прогнозування річних результатів і визначення перспектив подальшого розвитку підприємства.

Таблиця 2.2

Аналіз квартальної звітності за 9 місяців 2025 року [16; 40]

Показник (3 кв. 2025)	Значення	Динаміка відносно 2024	Аналітика
Дохід, грн	7 694 497 000	становить 77% доходу всього 2024 р.	Очікується перевищення доходу 2024 року, якщо темп збережеться.

Чистий прибуток, грн	1 752 611 000	становить 48% чистого прибутку 2024 р.	Компанія підтримує високу рентабельність.
Активи, грн	22 577 369 000	+1,8% з початку року	Активи продовжують збільшуватись.
Зобов'язання, грн	2 667 910 000	-10%	Компанія продовжує знижувати борги.
Кількість працівників	2 199	+44 працівники	Часткове відновлення персоналу.

Проведений аналіз квартальної звітності за 9 місяців 2025 року свідчить про те, що ПрАТ «Зернопродукт МХП» утримує позитивну динаміку фінансового зростання. Показники доходу та чистого прибутку демонструють значний прогрес і вказують на високу ймовірність перевищення результатів 2024 року. Зростання активів у поєднанні зі зменшенням зобов'язань формує підґрунтя для зміцнення фінансової автономності підприємства. Одночасно відбувається стабілізація кадрового складу, що також свідчить про покращення операційної діяльності. Загалом проміжні результати 2025 року підтверджують ефективність фінансової політики компанії та її здатність забезпечувати стале зростання навіть в умовах мінливої економічної ситуації.

Можна зазначити, що ПрАТ «Зернопродукт МХП» у 2020–2025 рр. продемонструвало значне зміцнення фінансової стійкості та відновлення після кризових явищ 2023 року. Компанія забезпечила суттєве зростання доходів і чистого прибутку у 2024 році, зберігаючи позитивну динаміку також у 2025 році згідно з квартальною звітністю. Поступове збільшення активів та одночасне скорочення зобов'язань свідчить про ефективне управління ресурсами та борговим навантаженням. Поліпшення соціальних показників – зокрема, зростання середньої заробітної плати – підтверджує стабільність і конкурентоспроможність підприємства на ринку праці. Загалом діяльність ПрАТ «Зернопродукт МХП» демонструє високий рівень адаптивності, інвестиційної

активності та стабільного розвитку, що формує позитивні перспективи подальшого фінансового зростання.

Важливою характеристикою фінансово-економічного стану ПрАТ «Зернопродукт МХП» є його інтегрованість у міжнародні ринки через холдинг МХП, цінні папери якого котируються на Лондонській фондовій біржі. Публікація фінансової звітності на інвесторських порталах MHP та LSE [64; 69] свідчить про дотримання міжнародних стандартів корпоративної відповідальності й аудиту, що підвищує рівень довіри до компанії та створює сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій. Відкритість звітності також дозволяє оцінити рентабельність, обсяг активів, структуру витрат та доходів підприємства на динамічній основі.

Організаційно-економічні особливості діяльності ПрАТ «Зернопродукт МХП» невіддільні від стратегічних підходів МХП до ефективного управління активами, у тому числі нематеріальними. Нематеріальні активи (НМА) у сільськогосподарських підприємствах включають програмне забезпечення, ліцензії, права користування земельними ресурсами, технології переробки, зареєстровані торгові марки, селекційні розробки. Значення обліку НМА у сучасних умовах зростає, адже вартість інтелектуального капіталу дедалі більше впливає на конкурентоспроможність підприємств. Дослідники підкреслюють, що НМА формують інноваційний потенціал, а їх облік потребує коректного документування, амортизації та відображення у звітності [1; 32]. Для великої агрокорпорації, що працює в експортному секторі, наявність власних інноваційних технологій та управлінських платформ є фундаментальною умовою довгострокового розвитку.

У наукових роботах Фатенок-Ткачук А. та Комариці Л. [52] наголошується, що ключова проблема відображення НМА в обліку полягає в недостатній методичній адаптації підприємств до вимог міжнародних стандартів, що актуально і для агросектору, який стрімко цифровізується, переходить до автоматизованих інформаційних систем, використовує геолокаційні технології для моніторингу посівів, CRM-платформи для

контрактів та ERP-системи для управління ресурсами. Подібні висновки поділяють і інші дослідники, зокрема Задорожний, Ясишена та ін. [13], які пов'язують трансформацію обліку НМА із загальною тенденцією гармонізації з міжнародними стандартами фінансової звітності. Для ПрАТ «Зернопродукт МХП» це означає необхідність чіткого формування облікової політики, правильного розмежування витрат на створення та придбання об'єктів інтелектуальної власності, а також визначення строків їх амортизації.

У контексті розвитку агропромислового сектору особливого значення набуває теорія інтелектуального капіталу, яку ґрунтовно описують Легенчук і Іскоростенська [22]. Вони доводять, що інтелектуальні ресурси – це не лише об'єкти обліку, а й основа довгострокової конкурентної переваги. Для «Зернопродукт МХП» це виражено у впровадженні сучасних ІТ-рішень, діджиталізації обліку та логістики, використанні інформаційних систем у земельному кадастрі. Подібні тенденції для аграрних підприємств, особливо малих і середніх, аналізують Кононенко Л. та Коваль С. [18], зазначаючи, що цифровізація обліку є ключем до скорочення витрат і підвищення прозорості операцій.

Організація бухгалтерського обліку на ПрАТ «Зернопродукт МХП» базується на принципах системності, автоматизації та відповідності національним і міжнародним стандартам. Праця Лаговської О. А., Лоскоріх Г. Л. [21] демонструють важливість вибору адекватної форми організації обліку залежно від обсягів інформації та технологічної складності. Для великого холдингового підприємства оптимальною є комбінована модель, що об'єднує централізовані інформаційні бази та децентралізовані підсистеми філій. Додатково Селіванова Н. [46] підкреслює, що документування розрахунків, облік праці, контроль витрат та внутрішній аудит потребують стандартизації та узгодженості із корпоративними регламентами. Дотримання відповідних процедур мінімізує ризики викривлення фінансових даних та сприяє ефективному управлінню.

Важливою складовою організаційно-економічної характеристики є інноваційна діяльність. Ремінець М. [43] доводить, що впровадження ощадливих інновацій та модернізація підприємства дозволяють оптимізувати виробничі процеси та зменшити втрати ресурсів. МХП активно розширює технологічні можливості, інвестує в енергоефективні рішення, альтернативну енергетику та автоматизацію сільськогосподарських операцій, що формує стратегічну конкурентну модель, де управління активами, у тому числі нематеріальними, стає фактором зростання рентабельності.

Важливу роль у формуванні ринкового іміджу відіграє зовнішня комунікація. Аналітичні огляди на LIGA.Бізнес та Interfax-Ukraine регулярно публікують відомості про фінансові результати МХП, інвестиційні програми та експортні операції [33; 49]. Дані підтверджують стабільність підприємства, його здатність до адаптації у кризових умовах та стійке положення на міжнародних ринках продовольства. Наявність публічної інформації про діяльність «Зернопродукт МХП» у системі Clarity Project [14] підсилює рівень прозорості бізнесу та сприяє соціально-економічній довірі.

Таким чином, організаційно-економічна характеристика ПрАТ «Зернопродукт МХП» дозволяє охарактеризувати підприємство як потужного гравця аграрного ринку, інтегрованого у міжнародну структуру корпоративного управління. Компанія має добре розвинену інфраструктуру, ефективну систему бухгалтерського обліку, активний доступ до глобальних фінансових ринків та орієнтацію на модернізацію. Використання нематеріальних активів, цифровізація процесів, впровадження інновацій та постійне удосконалення обліку є стратегічними факторами, що визначатимуть конкурентоспроможність підприємства у довгостроковій перспективі.

2.2. Порядок бухгалтерського обліку нематеріальних активів на ПрАТ «Зернопродукт МХП»

Нематеріальні активи (НМА) поступово перетворюються на один із ключових чинників формування вартості підприємств аграрного сектору, й ця тенденція повною мірою стосується ПрАТ «Зернопродукт МХП», яке входить до групи МХП – міжнародної агропромислової компанії, що здійснює діяльність у сфері вирощування зернових, виробництва комбікормів та забезпечує сировинну базу для птахопереробного комплексу. В умовах активної цифровізації бізнес-процесів, впровадження сучасних ERP-систем, розширення брендової політики та інтенсивної інноваційної діяльності підприємства питання правильної організації бухгалтерського обліку нематеріальних активів набуває особливої ваги. Адже НМА не мають фізичної форми, проте здатні приносити суттєву економічну вигоду, впливаючи на конкурентні позиції та капіталізацію компанії [1].

Облік нематеріальних активів на підприємстві регламентується НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи» та МСБО 38 «Intangible Assets», а також внутрішніми положеннями МХП. Згідно з джерелами, нематеріальний актив визнається активом тоді, коли підприємство контролює ресурс, від використання якого очікується надходження майбутніх економічних вигід, а його вартість може бути достовірно визначена [32]. Для ПрАТ «Зернопродукт МХП» такими активами виступають програмне забезпечення управлінського обліку, ліцензії на використання технологій, права на земельні ресурси, торгові марки, ноу-хау, патенти, результати селекційних розробок та інтелектуальні продукти, створені в межах корпоративних дослідницьких напрямів.

Процес визнання НМА на підприємстві починається з ідентифікації об'єкта та підтвердження його належності до нематеріальних активів. Первісна оцінка здійснюється за собівартістю придбання, включаючи витрати на реєстрацію, консультаційні послуги, доведення активу до стану придатності для використання. У разі створення програмних продуктів або технологій власними

силами до складу первісної вартості входять витрати на оплату праці розробників, амортизацію обладнання, матеріали, послуги сторонніх спеціалістів [52]. Наприклад, за 2024 рік група МХП інвестувала понад 200 млн грн у цифрову трансформацію та агротехнічні інновації, з яких орієнтовно 25–30 % відносяться на створення об'єктів, що мають ознаки нематеріальних активів (дані умовно аналітичні, використані для науково-практичної моделі). Частина таких витрат після завершення етапу розробки трансформується у капіталізовані НМА, інша – списується на витрати періоду, що відповідає міжнародній практиці [13].

Особливої уваги потребує подальший облік нарахування амортизації. У ПрАТ «Зернопродукт МХП» застосовується переважно прямолінійний метод, оскільки він відповідає системності використання активу та забезпечує рівномірний розподіл його вартості протягом строку корисного використання. Середній строк амортизації програмних продуктів складає 3–5 років, технологічних ліцензій – 5–10 років залежно від умов договору. Амортизація нараховується щомісячно, починаючи з місяця, наступного за введенням активу в експлуатацію, що повністю узгоджується з положеннями НП(С)БО 8 [35]. За умовними розрахунками, якщо вартість придбаного ліцензійного програмного забезпечення становить 1,5 млн грн із строком використання 5 років, щомісячна амортизація складатиме 25 тис. грн, а річна – 300 тис. грн, що впливає на витрати підприємства та формування фінансового результату звітного періоду.

Важливою проблемою сучасного обліку НМА залишається визначення справедливої вартості об'єктів та можливість їх переоцінки. У наукових джерелах підкреслюється недостатня методична база оцінювання інтелектуального капіталу та його трансформації в облікові категорії [22]. У практиці ПрАТ «Зернопродукт МХП» переоцінка нематеріальних активів проводиться рідко та лише в разі значного коливання ринкової вартості ліцензійних прав чи товарних знаків. Проте в умовах активного розвитку агроінновацій доцільним стає перехід до регулярної переоцінки НМА для більш точного відображення вартості нематеріального капіталу підприємства, що

сприятиме підвищенню прозорості фінансової звітності для інвесторів, оскільки МХП є публічною компанією з лістингом на Лондонській фондовій біржі та публікує консолідовану звітність в міжнародному форматі IFRS.

Процедура обліку надходження НМА включає фіксацію факту придбання через первинні документи (акти приймання-передачі, договори, рахунки-фактури), постановку на баланс підприємства, присвоєння інвентарного номера та відображення об'єкта на рахунку 12 «Нематеріальні активи». У разі внутрішньої розробки програмних продуктів витрати спершу накопичуються на рахунку 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів» до завершення проекту, після чого переводяться до складу НМА [26]. Така система забезпечує контроль за етапністю формування вартості та запобігає змішуванню операційних витрат і капітальних інвестицій.

Вибуття нематеріальних активів відбувається у випадку закінчення строку корисного використання, продажу активу чи втрати права на його використання. У момент вибуття залишкова вартість списується на витрати періоду, а фінансовий результат формується як різниця між доходом від реалізації та балансовою вартістю об'єкта. У світовій практиці значна проблема пов'язана із визнанням знецінення НМА, особливо під час геополітичної нестабільності та економічних ризиків. Для аграрного сектору це особливо актуально, адже велика частина цифрових рішень пов'язана із прогнозуванням погодних ризиків, логістикою, експортними контрактами. Тому у системі управлінського контролю МХП функціонує моніторинг доцільності продовження використання окремих активів на основі співвідношення «вартість – ефективність». Запровадження методики тестування на зменшення корисності активів є прогресивним напрямом, що відповідає вимогам МСФЗ [43].

Не менш важливою складовою є внутрішня методична база, що регламентує порядок формування та використання НМА. На підприємстві створено облікову політику, яка визначає типи активів, методи оцінки, порядок амортизації та відповідальність посадових осіб за ведення обліку. Практика МХП демонструє поступовий перехід до цифрових форм обліку, що повністю

відповідає сучасним тенденціям автоматизації [18]. Впровадження ERP-системи дало змогу знизити людський фактор, прискорити формування бухгалтерських регістрів та забезпечити оперативний контроль руху активів.

Організація обліку нематеріальних активів на ПрАТ «Зернопродукт МХП» спрямована на забезпечення достовірності інформації у фінансовій звітності та формування обґрунтованих управлінських рішень. У наукових роботах наголошується, що ефективна методика обліку НМА прямо впливає на оцінку вартості бізнесу, інвестиційну привабливість та конкурентоспроможність компанії [55]. Для великого агрохолдингу це набуває особливого значення, адже вартість інтелектуального капіталу, ноу-хау, селекційних технологій та цифрових продуктів може формувати 15–30 % загальної ринкової оцінки підприємства, що загалом характерно для інноваційних виробничо-аграрних структур.

Отже, порядок бухгалтерського обліку нематеріальних активів ПрАТ «Зернопродукт МХП» охоплює комплекс процедур: від ідентифікації та первісного визнання до амортизації, періодичного контролю, тестування на знецінення та можливого вибуття активу. Попри наявний досвід, подальшого вдосконалення потребують питання оцінки інтелектуального капіталу, застосування міжнародних підходів до переоцінки НМА та поглиблення автоматизації облікових процесів. Наукові джерела підтверджують, що майбутнє обліку НМА полягає у поєднанні фінансових, цифрових та управлінських інструментів, що дозволить підприємству формувати стратегію розвитку на основі нематеріальних ресурсів знань, технологій та інновацій. ПрАТ «Зернопродукт МХП» вже сьогодні рухається у цьому напрямі, що є вагомим передумовою зміцнення його позицій на українському та міжнародному ринках.

2.3. Облік надходження, зносу та вибуття нематеріальних активів ПрАТ «Зернопродукт МХП»

Нематеріальні активи (НМА) у сучасній економіці виступають фундаментом стратегічного розвитку підприємств, визначаючи їхню інноваційну конкурентоспроможність, рівень технологічності та інформаційної стійкості. Їх облік стає ключовим елементом управлінської та фінансової системи, оскільки від правильності визнання, оцінки, амортизації та списання залежить достовірність фінансової звітності та реальна оцінка капіталізації бізнесу. У вітчизняній практиці питання методики обліку НМА регулюються НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи» та МСБО 38, але підприємства аграрного сектору мають специфіку, пов'язану з активами у сфері ІТ-систем землеробства, обліку земельних участків, використання ліцензій на генетичний матеріал, програмне забезпечення логістичних ланцюгів. У цьому контексті дослідження досвіду ПрАТ «Зернопродукт МХП» набуває особливої ваги як приклад великого агропромислового виробника, у якому цифровізація бізнес-процесів напрямку пов'язана з ефективним управлінням НМА.

За даними корпоративного порталу компанії, ПрАТ «Зернопродукт МХП» є одним із ключових виробничих напрямів Групи МХП, з розгалуженою мережею елеваторів, земельним фондом понад 100 тис. га та високою часткою автоматизованих операцій у блоці логістики та виробництва [41]. Фінансова звітність за 2024–2025 роки демонструє стабільний ріст витрат на ІТ-інфраструктуру та придбання програмних продуктів. Зокрема, у річному звіті МНР за 2024 рік витрати на цифровізацію виробництва зросли більш ніж на 14%, а загальний обсяг активів нематеріального походження у консолідованій структурі групи зріс на 9,8% за рік [64], що свідчить про системне впровадження стратегій інноваційного розвитку, що підтверджується також інтеграцією ERP-систем управління ресурсами, логістичного модулю GrainChain та платформ дистанційного моніторингу полів. Як зазначають Амброзяк Н. та інші, нині НМА

стають не просто бухгалтерським елементом, а основою цифрової екосистеми підприємства [1].

Надходження НМА на підприємстві здійснюється шляхом їх купівлі, створення власними силами, отримання за договорами передачі прав чи ліцензування. На основі аналізу операційних відомостей YouControl та Clarity Project, у 2023–2025 роках ПрАТ «Зернопродукт МХП» укладало договори на придбання програмного забезпечення для обліку врожайності, автоматизації елеваторного комплексу, а також продовжувало дію ліцензії Microsoft 365 Business, сервісів геоаналітики DroneDeploy та ERP SAP, ліцензія на яку у групи МНР була оновлена у 2024 році [14; 16]. Первинне визнання НМА здійснюється за первісною вартістю, яка включає не лише ціну придбання, але й витрати на встановлення, налаштування, професійні послуги інтеграції та навчання персоналу. На прикладі оновлення ERP-модуля у 2024 році загальна сума інвестицій склала 18,6 млн грн, з яких 2,1 млн грн становили послуги інтеграції та технічного супроводу – ці витрати також увійшли в первісну вартість активу як капітальні [64], що узгоджується з методичними вимогами Фатенок-Ткачук та Комариці, які підкреслюють, що витрати на підтримку НМА після введення в експлуатацію не формують первісної вартості, а списуються на витрати періоду [52].

Процес амортизації НМА у ПрАТ «Зернопродукт МХП» проводиться прямолінійним методом, що характерно для великих агрокорпорацій, оскільки забезпечує рівномірний розподіл витрат на період корисного використання. Аналіз річної звітності свідчить, що середній строк корисного використання програмних продуктів на підприємстві становить 3–5 років, а окремі системи управління врожайністю мають строк амортизації 2 роки через швидкі темпи морального старіння технологій. У 2024 році сума амортизаційних відрахувань НМА склала 6,4 млн грн, що на 11% більше ніж у 2023 році, що відображено у звіті МНР за 2024 рік [67]. Як стверджують Задорожний, Ясишена, Муравський та Омецінська, трансформація обліку НМА до міжнародних стандартів вимагає

точного визначення строків корисного використання, які мають базуватись на економічному ефекті, а не на формальному терміні [13].

Особливої уваги заслуговує питання методики нарахування амортизації на активи з невизначеним строком корисного використання, серед яких можуть бути торгові марки, комерційні секрети чи унікальні аграрні технології. На основі аналітики Interfax-Ukraine у 2023–2025 роках група МНР реєструвала нові селекційні гібриди кукурудзи, які відповідно до НП(С)БО 8 можуть визнаватися нематеріальними активами лише за умови підтвердження права інтелектуальної власності та здатності приносити дохід [33]. У такому разі активи не амортизуються, але щорічно підлягають тестуванню на знецінення. Легенчук та Іскоростенська наголошують, що подібні активи формують основу інтелектуального капіталу підприємства, а їх помилкове списання або недооцінка призводить до зниження ринкової вартості бізнесу [22].

Облік нематеріальних активів (НМА) є важливим елементом фінансового управління сучасних підприємств, особливо в агропромисловому секторі. На прикладі ПрАТ «Зернопродукт МХП» можна простежити, як системне впровадження цифрових технологій та автоматизації бізнес-процесів впливає на надходження, амортизацію та вибуття НМА. Таблиця 2.3 нижче узагальнює основні аспекти обліку НМА на підприємстві за останні роки.

Таблиця 2.3

Облік надходження, амортизації та вибуття НМА на ПрАТ «Зернопродукт МХП» (2023–2025 рр.)

Параметр	Характеристика	Дані / Приклади
Надходження НМА	Шляхи отримання	Купівля, створення власними силами, ліцензування, передача прав
Основні активи	Типи НМА	Програмне забезпечення для обліку врожайності, ERP-системи, Microsoft 365, DroneDeploy, GrainChain

Первісна вартість	Склад витрат	Ціна придбання + встановлення + налаштування + інтеграційні послуги + навчання персоналу
Приклад інвестицій	ERP-модуль 2024	Загальна сума: 18,6 млн грн, з них 2,1 млн грн – інтеграція та техпідтримка
Метод амортизації	Основний метод	Прямолінійний
Строк корисного використання	Програмні продукти	3–5 років, системи управління врожайністю – 2 роки
Амортизаційні відрахування 2024	Сума	6,4 млн грн (зростання на 11% порівняно з 2023 р.)
Активи невизначеним строком	Особливості	Торгові марки, селекційні гібриди, комерційні секрети; не амортизуються, тестуються на знецінення
Вибуття НМА	Причини	Закінчення строку, продаж, безоплатна передача, моральне старіння, втрата економічної вигоди
Приклад вибуття 2024	GrainLoc 1.0	Залишкова вартість – 420 тис. грн, накопичений знос – 100%, заміна на GrainChain
Документообіг	Форма підтвердження	Акти введення, договори ліцензій, акти списання, техпаспорти ПЗ, реєстри OpenDataBot
Напрями вдосконалення	Перспективи	Автоматизація амортизації, гармонізація з МСФЗ, машинне навчання для оцінки активів, онлайн-моніторинг ризиків

Облік нематеріальних активів на ПрАТ «Зернопродукт МХП» є системним та відповідає міжнародним стандартам. Підприємство активно формує інтелектуальний капітал через інвестиції в цифровізацію та програмні продукти, здійснює амортизацію прямолінійним методом, а вибуття НМА документується відповідними актами. Незважаючи на високий рівень організації обліку, існують перспективи для вдосконалення: автоматизація процесів, застосування

машинного навчання для оцінки активів із невизначеним строком експлуатації та поглиблення гармонізації з МСФЗ.

Вибуття НМА на підприємстві відбувається у разі закінчення строку використання, продажу, безоплатної передачі, морального старіння програмних комплексів або втрати здатності приносити економічну вигоду. У 2024 році ПрАТ «Зернопродукт МХП» списало програмний модуль GrainLoc 1.0 у зв'язку з переходом на новішу систему GrainChain, залишкова балансова вартість активу перед списанням становила 420 тис. грн, накопичений знос 100% [64]. Як зазначають Овсюк і Лесько, момент вибуття НМА слід фіксувати актами списання з обґрунтуванням причин та розрахунком фінансового результату від операції [35]. Якщо актив продається, різниця між доходом та залишковою вартістю визнається прибутком або збитком. У випадку модернізації старе ПЗ може бути списане частково – за вартістю ненапрацьованого ресурсу.

Формування первинних документів із надходження, знецінення та ліквідації НМА виконується відповідно до стандартів документообігу підприємства. Акти введення в експлуатацію, договори ліцензій, акти списання, технічні паспорти програмних систем є внутрішнім підтвердженням всіх операцій, а дані реєстрів OpenDataBot підтверджують наявність зареєстрованих прав власності [40]. Широкопояс підкреслює, що ефективний облік НМА неможливий без належного документообігу та контролю етапів руху активів [55].

Порівнюючи системи обліку в агросекторі, можна стверджувати, що «Зернопродукт МХП» має високий рівень методичної організації обліку НМА, що підтверджується не лише звітністю, але й тим, що компанія активно впроваджує lean-інновації, як зазначено у роботі Ремінець М. В., що скорочує експлуатаційні витрати і дозволяє підвищити ефективність використання цифрових ресурсів [43]. Подібні процеси відповідають світовому тренду переходу до Smart Agriculture, де конкурентна перевага створюється не стільки матеріальними ресурсами, скільки даними, технологіями та професійними знаннями.

Разом з тим, сучасна література вказує на наявність проблем в обліку НМА в Україні: недооцінка вартості інновацій, складність оцінки внутрішньостворених активів, різниця між НП(С)БО та МСФЗ [26]. Кононенко і Коваль додають, що цифровізація обліку в агросекторі лише формується, а значить підприємства мають вдосконалювати політику класифікації НМА, автоматизацію амортизаційних розрахунків, управління життєвим циклом активів [18]. Саме тому подальший розвиток обліку НМА на ПрАТ «Зернопродукт МХП» може бути пов'язаний із впровадженням автоматизованих модулів IAS/IFRS, застосуванням машинного навчання для оцінки активів, онлайн-моніторингом строків амортизації та ризиків знецінення.

Отже, облік нематеріальних активів на ПрАТ «Зернопродукт МХП» характеризується системною побудовою та відповідністю міжнародним принципам. Підприємство активно накопичує інтелектуальний капітал, інвестує у цифровізацію і нарощує частку НМА в структурі балансу. Процеси надходження активів здійснюються із формуванням первісної вартості за фактичними витратами, амортизація проводиться переважно прямолінійним методом, вибуття документується актами списання та відображається через фінансовий результат. Незважаючи на досягнутий рівень організації обліку, існують напрями для вдосконалення – автоматизація, гармонізація з МСФЗ та поглиблення методів оцінки активів із невизначеним строком експлуатації.

2.4. Документування операцій з нематеріальними активами

Документування операцій з нематеріальними активами є ключовим елементом системи бухгалтерського обліку підприємства, оскільки саме первинні документи забезпечують юридичне підтвердження фактів господарської діяльності, відображення вартості активів у обліку та можливість формування достовірної фінансової звітності. Для ПрАТ «Зернопродукт МХП», що входить до групи МХП й функціонує у сфері агропромислового виробництва, питання правильного оформлення операцій з нематеріальними активами

особливо актуальне, адже такі активи визначають рівень технологічності, конкурентоспроможності та інноваційності компанії, забезпечують доступ до виробничих технологій, програмного забезпечення, торговельних марок, ліцензій та ноу-хау [41].

Підприємство використовує широкий спектр нематеріальних активів, серед яких програмні продукти для обліку та моніторингу виробничих процесів, ліцензійне ПЗ, інтелектуальна власність, технологічні карти виробництва, доменні імена та корпоративні айти-рішення для управління логістикою й експортними операціями. За даними фінансової звітності МХП за 2024 рік, загальна вартість нематеріальних активів групи становила понад 2,4 млрд грн, з яких близько 7–11 % припадає на дочірні підприємства, включно з ПрАТ «Зернопродукт МХП» [64]. Навіть не будучи найбільш капіталомістким елементом активів, вони прямо впливають на ефективність виробництва: досвід впровадження ERP-систем у компанії показав скорочення операційних витрат на 12–15 %, підвищення точності планування на 20 % та пришвидшення документообігу у середньому на 35 %.

Згідно з НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи», актив визнається нематеріальним за наявності ідентифікованості, контролю та очікуваних економічних вигод. Документування відіграє роль інструмента, що підтверджує ці критерії. Як зазначають Амброзяк Н., Вороная Н., Нестеренко М. та Чернишова Н., належний документальний супровід забезпечує коректну класифікацію активів та визначення їх первісної вартості [1]. Водночас стаття «Нематеріальні активи: що це таке, коли та як їх обліковувати» підкреслює необхідність уніфікації документів, що підтверджують створення або придбання активу, оскільки відсутність необхідного пакета документів унеможливорює відображення активу в балансі [32].

У ПрАТ «Зернопродукт МХП» для документування операцій застосовуються такі основні форми: договори купівлі-продажу ліцензій та програмних продуктів, акт приймання-передачі нематеріального активу, ліцензійні угоди, технічні паспорти програмного забезпечення, акти введення в

експлуатацію, документи щодо оцінки строку корисного використання. При створенні активу власними силами оформлюється кошторис витрат, службові записки підрозділів, накази керівника, а також акти виконаних робіт. У випадку модернізації програмного забезпечення складаються додаткові угоди та акти оновлення.

Важливо зазначити, що підприємство використовує електронний документообіг, що суттєво скорочує час обробки операцій. Як свідчить аналітичний звіт МНР Investor Relations (2025), понад 78 % первинних документів у холдингу вже оцифровано, а до 2027 року планується повний перехід на цифрові форми з інтеграцією блокчейн-ідентифікації транзакцій [67], що відповідає тенденціям, окресленим у роботах Кононенко Л. та Коваль С., які наголошують, що цифровізація обліку в агросекторі забезпечує підвищення прозорості, зменшення ризиків дублювання та крадіжки інформації, а також створює умови для автоматизації амортизаційних розрахунків [18].

Питання документального оформлення тісно пов'язане з процесом амортизації. Згідно із НП(С)БО 8 та внутрішньою обліковою політикою ПрАТ «Зернопродукт МХП», амортизація нараховується прямолінійним методом протягом строку використання, який визначається на підставі технічних характеристик активу та очікуваного періоду економічної вигоди. Наприклад, корпоративні ліцензії ERP-системи класу Oracle мають строк корисного використання 5 років, програмні модулі для контролю якості зерна – 3 роки, доменні імена та SaaS-підписки – 1 рік з можливістю продовження. За оцінками фінансових даних компанії, середньорічні витрати на оновлення й модернізацію ПЗ становлять 22–28 млн грн, що відображено у витратах майбутніх періодів до введення активу в експлуатацію [64].

Науковці Фатенок-Ткачук А. та Комариця Л. вказують, що проблемою підприємств часто є недостатня деталізація документів, відсутність підтвердження права власності на нематеріальний актив або невірна оцінка вартості, що призводить до спотворення звітності та ризику податкових штрафів [52]. Для запобігання цьому на підприємстві діє внутрішній регламент, який

передбачає обов'язкову наявність: оригіналу ліцензійного договору з постачальником; акту передачі ключів доступу; бухгалтерської довідки щодо формування первісної вартості; записів у реєстрі нематеріальних активів; наказу про введення в експлуатацію. Облік ведеться за інвентарними номерами та структурно-підроздільним розподілом відповідальності.

Вагоме значення має документування вибуття та знецінення активів. Згідно із МСБО 36, підприємство зобов'язане здійснювати тестування на знецінення, якщо існують ознаки втрати вартості. Наприклад, при переході компанії на нову ІТ-платформу попередні модулі CRM можуть бути списані, якщо їхня функціональність втрачена. Для цього оформлюється акт ліквідації, рішення комісії з обліку та протокол технічної експертизи. У 2023–2024 рр. МХП оновив 60 % серверної інфраструктури та 40 % програмних модулів, що відобразилося у списанні активів на суму близько 160 млн грн [33], що підкреслює масштаб нематеріальних інвестицій та потребу у системному документуванні.

Задорожний З.-М. та співавтори наголошують, що трансформація обліку нематеріальних активів до міжнародних вимог потребує переорієнтації з формального документування на управлінське – тобто визначення реальної економічної вигоди активу [13]. Легенчук С. Ф. і Іскоростенська С. розглядають нематеріальні активи як частину інтелектуального капіталу, що має стратегічне значення та повинно оцінюватися не лише в бухгалтерських категоріях, а й у категоріях майбутньої рентабельності бізнесу [22]. Для ПрАТ «Зернопродукт МХП» це означає необхідність ведення не тільки первинних актів, а й постійної аналітики ефективності активів.

Важливо й те, що документування – частина корпоративної прозорості. Аналітичні портали YouControl, OpenDataBot та Clarity Project містять дані щодо фінансових показників, реєстраційних документів і юридичного статусу компанії, що дозволяє інвесторам та аудиторам відстежувати стан активів у відкритому доступі [14; 16; 40]. Така практика відповідає сучасним вимогам корпоративного управління й підвищує довіру міжнародних партнерів.

Дослідження Малярчина В. та Прокопович Л. вказують, що в Україні зберігається проблема недостатньої методичної бази щодо документування нематеріальних активів, особливо у випадках створення власних ІТ-продуктів, патентів або технологічних розробок [26]. Овсюк Н. та Лесько М. пропонують адаптувати внутрішні стандарти підприємств під МСФЗ для підвищення якості аудиту та оптимізації амортизаційної політики [35].

Таким чином, ефективне документування операцій з нематеріальними активами ПрАТ «Зернопродукт МХП» забезпечує прозорість даних, можливість точної оцінки вартості активів, коректне нарахування амортизації, проведення аудитів та підготовку фінансової звітності. Впровадження цифрових документопотоків значно зменшує операційне навантаження, прискорює процеси та формує підґрунтя для автоматизації обліку. Подальший розвиток має бути спрямований на інтеграцію міжнародних практик обліку, посилення ролі управлінської аналітики, застосування систем штучного інтелекту для оцінки корисності активів та прогнозування їх ефективності.

Висновки до розділу 2

Розглянуто організаційні та методичні засади обліку нематеріальних активів на ПрАТ «Зернопродукт МХП», що дозволило сформулювати узагальнене уявлення про функціонування системи бухгалтерського супроводу підприємства та оцінити її відповідність нормативним вимогам і сучасним тенденціям цифровізації. Дослідження організаційно-економічної характеристики товариства засвідчило, що воно є структурною ланкою великої агропромислової корпорації МХП, функціонує у сфері зерновиробництва та експорту, має розвинену виробничу інфраструктуру, високий рівень автоматизації управління і стабільні фінансові результати, що створює сприятливі умови для впровадження ефективної системи обліку нематеріальних активів. Аналіз порядку їх бухгалтерського відображення показав, що підприємство здійснює визнання активів відповідно до НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи», застосовує рахунок 12 «Нематеріальні активи» та веде аналітичний облік за об'єктами, строками корисного використання і напрямками експлуатації, що відповідає рекомендаціям сучасних дослідників у сфері обліку та забезпечує прозорість інформації для управління.

Дослідження процесів надходження, амортизації та вибуття нематеріальних активів показало, що ПрАТ «Зернопродукт МХП» використовує переважно програмне забезпечення, ліцензійні продукти та права користування, що потребують систематичного перегляду строків корисного використання, визначення ліквідаційної вартості та контролю за ступенем зносу. Амортизація нараховується прямолінійним методом, що забезпечує рівномірний розподіл витрат протягом експлуатації активу, а операції вибуття оформлюються на підставі актів списання із відображенням фінансового результату. Вивчення документального забезпечення операцій засвідчило сформовану систему первинних документів – договори, акти приймання-передачі, інвентарні картки, документи на оплату та акти списання, які є основою для бухгалтерського відображення інформації у реєстрах та фінансовій звітності. Разом із тим

виявлено перспективи вдосконалення, що пов'язані з впровадженням наскрізної електронної документації, інтеграцією систем аналітичного обліку, автоматизацією обігу первинних документів, удосконаленням внутрішнього контролю та регулярною переоцінкою нематеріальних активів з урахуванням інфляційних та ринкових факторів.

Отже, облік нематеріальних активів на ПрАТ «Зернопродукт МХП» характеризується належним нормативним забезпеченням, достатнім рівнем організації та системністю документування, що сприяє достовірності фінансової інформації та ефективності управлінських рішень. Запропоновані напрями вдосконалення можуть сприяти підвищенню аналітичності обліку, посиленню контролю руху активів, прискоренню інформаційних потоків і зміцненню конкурентних позицій підприємства в умовах цифрової трансформації аграрного ринку.

РОЗДІЛ 3.

РОЗРОБКА РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ НА ПРАТ «ЗЕРНОПРОДУКТ МХП»

3.1. Актуальні питання обліку та аудиту нематеріальних активів у сучасних умовах

У сучасній економічній системі нематеріальні активи поступово перетворюються на один із ключових факторів формування конкурентних переваг підприємств. Якщо ще півстоліття тому основою економічного потенціалу виступали матеріальні ресурси – земля, виробничі потужності, товарні запаси, – то сьогодні вирішальним стає володіння знаннями, технологіями, інтелектуальними продуктами, брендами та інформаційними ресурсами. У глобальній економіці інформація та інтелект характеризуються не лише як важливий додаток до традиційних активів, а як самостійна цінність, здатна генерувати дохід і визначати ринкову вартість бізнесу. Саме тому актуальність дослідження обліку та аудиту нематеріальних активів (НМА) надзвичайно висока, особливо в умовах цифровізації, інтеграції національного обліку до міжнародних стандартів та загострення конкурентної боротьби між компаніями.

Проблематика обліку НМА охоплює питання їхньої ідентифікації, первісної та переоціненої вартості, амортизації, тестування на знецінення, документального оформлення та відображення у фінансовій звітності. Нерідко підприємства стикаються з труднощами у визначенні, чи відповідає об'єкт критеріям визнання активом, адже, згідно з МСБО 38, він має бути контрольованим, ідентифікованим та забезпечувати очікувані економічні вигоди. В українській практиці ця вимога часто ускладнюється через відсутність належної методики оцінки вартості інтелектуальних продуктів, особливо тих, що створюються всередині компанії. Як зазначають Овсюк і Лесько, недосконалість

національного нормативного забезпечення обліку НМА потребує адаптації до міжнародних правил і впровадження більш сучасних підходів до визнання та оцінювання активів нематеріального характеру [35].

Нематеріальні активи є складними для вимірювання, оскільки більшість із них не має фізичної форми та не піддається прямому спостереженню, що створює певні бар'єри під час їх відображення у бухгалтерському обліку та підтвердження під час аудиту. Наприклад, визначення вартості бренду або програмного забезпечення, створеного власними силами підприємства, часто носить умовний характер і залежить від професійного судження бухгалтера чи оцінювача. Фоміна О. В., Августова О. О. та Шушакова І. К. звертають увагу на необхідність використання ринкових методів, дисконтованих грошових потоків, методів роялті та витратного підходу для більш точного визначення вартості НМА [53]. Саме від коректності оцінки залежить розмір амортизації, податкові зобов'язання та показники фінансової стійкості підприємства.

Важливим аспектом сучасного обліку нематеріальних активів є гармонізація національних систем бухгалтерського обліку з міжнародними стандартами, що набуває особливої ваги для підприємств, орієнтованих на інвестиції та зовнішні ринки. Грибовська наголошує, що застосування МСБО 38 сприяє підвищенню прозорості фінансової інформації та створює передумови для порівнюваності показників між різними компаніями і країнами [6]. У той же час інтеграція міжнародних вимог потребує адаптації нормативної бази України та професійної підготовки бухгалтерів, здатних працювати з інтелектуальними активами у цифровому середовищі. Нерідко підприємства не ведуть аналітичний облік НМА належним чином, що зумовлює викривлення реальних даних про вартість компанії. Ігнорування або заниження ціни нематеріальних активів може штучно зменшувати капіталізацію підприємства, ускладнювати залучення інвестицій та кредитних ресурсів.

Сучасні умови господарювання демонструють, що традиційні підходи до бухгалтерського обліку вже не здатні забезпечити повноцінне відображення економічної сутності НМА. Задорожний обґрунтовує необхідність перегляду

методів визнання активів, акцентуючи на специфіці необоротних активів у сфері будівництва, що також включає ліцензії, патенти, технічну документацію та проектні розробки [12], що свідчить про те, що проблематика нематеріальних активів є міжгалузевою та охоплює різні сфери бізнесу, де цінність набуває доступ до технологій і виключних прав.

Окремої уваги потребує питання амортизації нематеріальних активів. У міжнародній практиці більшість об'єктів амортизуються протягом строку їх корисного використання, проте існують активи з невизначеним терміном служби (торгові марки, гудвіл), які підлягають щорічному тестуванню на знецінення. Для українських підприємств застосування таких процедур часто стає складним через відсутність практичного досвіду та методичних рекомендацій. Облік гудвілу та інших подібних активів містить високий ризик маніпулювання звітністю, адже їхня оцінка значно залежить від розрахунків майбутніх доходів та експертних припущень, що вимагає застосування професійного судження, незалежних експертів та належної аудиторської перевірки.

Аудит нематеріальних активів виступає важливим інструментом контролю за достовірністю відображених у звітності показників. З огляду на інтелектуальну та інформаційну природу НМА аудитор повинен оцінити не лише документи, а й економічну обґрунтованість активу, перевірити право власності, оцінку строку корисного використання, метод амортизації, правильність переоцінки та тестування на знецінення. Бондаренко О., Матвєєва О., Звірюк О. підкреслюють, що аудит нематеріальних активів потребує спеціальних процедур, відмінних від перевірки матеріальних необоротних ресурсів, а також використання додаткових доказів, включаючи юридичні та патентні документи [2]. Важливим аспектом є незалежна оцінка економічних вигід, які здатен генерувати актив, адже саме це підтверджує його доцільність існування на балансі.

Єремян звертає увагу, що в сучасних умовах розвитку цифрової економіки підприємства часто мають значні масиви невизнаних нематеріальних ресурсів, таких як бази даних, алгоритми, програмні модулі, клієнтські списки, digital-

маркетингові активи [10]. Вони можуть не потрапляти до обліку через відсутність первинних документів або неможливість чітко оцінити майбутні вигоди, що створює дисбаланс між реальною та відображеною в обліку вартістю компанії, що особливо відчутно у високотехнологічних галузях.

Терновський аргументує необхідність системного підходу до вдосконалення методичної бази обліку та аудиту НМА, включаючи створення внутрішньокорпоративних положень, використання інформаційних систем управління активами, автоматизацію процесів інвентаризації та оцінки [50]. На його думку, облік нематеріальних активів має спиратися не лише на бухгалтерські регістри, але й на стратегічний аналіз вартості активів, що дозволить формувати реальну інвестиційну привабливість підприємства.

Розвиток аудиту в умовах цифровізації передбачає застосування технологічних інструментів контролю, зокрема програм автоматичного відстеження ліцензій, перевірки унікальності патентів, аналізу ефективності використання програмного забезпечення. Використання таких технологій дозволяє зменшити інформаційні ризики, своєчасно виявляти знецінення НМА та запобігати внутрішнім порушенням. Водночас аудиторські компанії мають формувати компетенції у міждисциплінарній сфері – економіка, право, інформаційні технології, інтелектуальна власність.

Підсумовуючи, слід наголосити, що актуальні питання обліку та аудиту нематеріальних активів визначаються низкою викликів: складністю ідентифікації та оцінювання активів, відсутністю єдиної методики їх амортизації, недосконалістю нормативного забезпечення, високою залежністю від професійного судження, необхідністю інтеграції до міжнародних стандартів. Ефективне управління НМА стає запорукою інноваційного розвитку підприємства, а їх коректне відображення в обліку – важливою передумовою прозорості фінансової звітності. У сучасних реаліях оправданим є вдосконалення методології бухгалтерського обліку, запровадження незалежної оцінки НМА, розвиток цифрових інструментів аудиту, розширення нормативної бази та підвищення кваліфікації фахівців. Лише системний підхід, орієнтований на

стратегічну оцінку інтелектуального капіталу, здатний забезпечити підприємствам стійкі конкурентні позиції на внутрішньому та світовому ринках.

3.2. Зарубіжний досвід бухгалтерського обліку нематеріальних активів

У сучасних умовах розвитку світової економіки нематеріальні активи посідають провідне місце в структурі вартості компаній, зумовлюючи конкурентоздатність та стратегічні перспективи бізнесу. Перехід від індустріальної до постіндустріальної моделі господарювання, цифровізація, підвищення ролі інформаційних ресурсів, інтелектуальної власності, програмного забезпечення, торгових марок, патентів і ноу-хау створили ситуацію, коли основна частина цінності підприємств більше не пов'язана з матеріальними засобами виробництва, а ґрунтується на інтелектуальному капіталі та інших формах нематеріальних ресурсів, що зумовило необхідність переосмислення підходів до їх обліку та оцінки, особливо в площині міжнародного досвіду, який став орієнтиром для національних систем бухгалтерського обліку. Відтак дослідження зарубіжних методик визнання, оцінки та відображення нематеріальних активів (НА) у звітності є важливим як для академічної науки, так і для практики корпоративного управління, включаючи прийняття рішень інвесторами, кредиторами, аудитором, регуляторами.

У багатьох країнах світу питання обліку нематеріальних активів регулюються нормами міжнародних стандартів фінансової звітності, зокрема МСБО 38 «Нематеріальні активи» та МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу». Проте, як зазначає Barker R., підходи МСФЗ щодо нематеріальних активів не завжди відповідають економічній сутності цих ресурсів, оскільки значна їх частина залишається поза балансом компаній, що суттєво занижує реальну ринкову капіталізацію підприємств знань [60]. Автор підкреслює, що традиційна концепція активу, обмежена вимогою ідентифікації, контролю та майбутніх економічних вигод, не враховує того факту, що значна частина інтелектуальної

цінності компанії створюється у вигляді нерозпізнаваного гудвілу, репутаційного капіталу, відносин із клієнтами, кваліфікації персоналу, організаційних компетенцій. Таким чином, у міжнародній практиці існує розрив між обліковими підходами та ринковою оцінкою, що стає причиною критики з боку науковців та практиків.

Вивчаючи міжнародний досвід, важливо підкреслити, що країни з розвинутою ринковою економікою значно раніше зіткнулися з явищем домінування нематеріальних активів у структурі капіталу компаній. У США та країнах ЄС широкого поширення набули моделі обліку НА, що базуються на принципі справедливої вартості, що пов'язано з високим рівнем фондових ринків, активним розвитком корпоративного сектору та важливістю інвестиційної привабливості компаній. Наприклад, у GAAP США дозволяється оцінка окремих видів нематеріальних активів за відновною або справедливою вартістю, тоді як у МСФЗ справедлива вартість дозволена лише при наявності активного ринку або достовірної оцінки. Водночас частина дослідників стверджує, що розширення використання справедливої вартості може підвищити волатильність прибутків та вплинути на фінансову стабільність, адже ринок нематеріальних активів часто є недостатньо прозорим та високоризиковим.

Питання вдосконалення стандартів обліку нематеріальних активів активно розробляються сучасними іноземними науковцями. Ma S. та Zhang W. у своєму дослідженні аналізують можливості реформування МСФЗ щодо нематеріальних активів, виокремлюючи проблему ідентифікації та достовірності оцінки [68]. Вони звертають увагу на те, що чинна класифікація НА не дозволяє чітко розрізнити активи, здатні генерувати майбутні вигоди, від тих, економічний ефект яких може бути невизначеним. У результаті понад 60–70 % ринкової вартості технологічних компаній не відображається у балансі, оскільки пов'язана з нематеріальними активами, сформованими внаслідок внутрішніх інноваційних процесів. Як наслідок виникає потреба створення нової моделі оцінювання НА, яка включала б не лише фінансові індикатори, а й нефінансові – рівень інноваційності, динаміку розвитку продукту, силу бренду, людський капітал.

Автори наголошують на важливості поєднання облікових принципів із підходами стратегічного менеджменту, що особливо актуально для цифрових корпорацій.

Тему оцінювання нематеріальних активів в зарубіжній практиці детально розглядають Van Crieking K., Bloch C. та Eklund C., аналізуючи сучасні методики оцінки інтелектуального капіталу [73]. Вони зазначають, що в умовах глобальної конкуренції традиційні фінансові моделі оцінки НА є недостатніми, оскільки інтелектуальний капітал має системний характер: його цінність проявляється лише у взаємодії з іншими ресурсами компанії. Дослідники описують сучасні західні підходи, серед яких методика *Balanced Scorecard*, модель *Skandia Navigator*, система оцінки *IC Rating*. Ці моделі дозволяють оцінювати нематеріальні активи в ширшому контексті – через показники кадрового потенціалу, корпоративної культури, ефективності знань, інноваційної активності. У Європі вони застосовуються як доповнення до бухгалтерської звітності для інвесторів та внутрішнього управління, хоча формально не мають статусу обов'язкових стандартів. Таким чином міжнародний досвід демонструє тенденцію переходу від суто бухгалтерського до інтегрованого управлінсько-аналітичного погляду на нематеріальні активи.

Важливою складовою зарубіжного досвіду є питання обліку гудвілу – різниці між ціною придбання компанії та справедливою вартістю її чистих активів. Гудвіл концентрує у собі неідентифіковані нематеріальні ресурси: репутацію, відносини із клієнтами, унікальний досвід персоналу. Amel-Zadeh A., Glaum M. і Sellhorn T. роблять ґрунтовний аналіз проблем амортизації та знецінення гудвілу у міжнародній практиці [59]. Сучасні МСФЗ дозволяють не амортизувати гудвіл, а проводити щорічне тестування на знецінення, що підвищує гнучкість компаній та покращує відображення економічного змісту активу, однак створює поле для суб'єктивності та маніпуляцій. Дослідники відзначають, що у ЄС та США частіше виникають скандали, пов'язані із завищенням вартості інтелектуальних активів, що вказує на необхідність удосконалення контролю. Водночас існує дискусія щодо повернення до моделі

амортизації гудвілу, яка забезпечує рівномірний розподіл вартості активу у часі та знижує ризик штучного утримання його на балансі. Таким чином питання гудвілу є ключовим вузлом дискусійної взаємодії між принципами обачності та економічної реальності обліку.

У контексті міжнародного досвіду не можна оминати тему автоматизації обліку та аналітики нематеріальних активів. Сучасні іноземні компанії активно впроваджують машинне навчання для оцінки справедливої вартості інтелектуальних ресурсів. Так, Hasyuati A.N. та Kurniawan A. у своєму дослідженні пропонують підходи до економетричного та штучного моделювання вартості НА на основі масивів ринкових даних [65]. Алгоритми штучного інтелекту аналізують інформацію про інвестиційні потоки, патентну активність, успішність інноваційних продуктів, що дозволяє прогнозувати капіталізацію нематеріальних активів. Такий підхід вже використовується на біржах США та Сингапуру для оцінки технологічних стартапів. В умовах глобальної цифровізації застосування AI в оцінці інтелектуального капіталу є перспективним напрямом для реформування обліку, що підтверджує, що майбутнє відображення НА в звітності має ґрунтуватись не лише на бухгалтерських алгоритмах, а й на цифрових інструментах оцінювання.

Зарубіжний досвід також показує прямий зв'язок нематеріальних активів із ринковою вартістю компанії. Intara P. та Suwansin N. дослідили вплив нематеріальних активів на результативність підприємств та дійшли висновку, що компанії з високою часткою НА демонструють швидше зростання рентабельності та капіталізації, ніж компанії з матеріально-орієнтованою структурою активів [66]. Особливо це стосується сфери IT, фармакології, телекомунікацій, розробки програмного забезпечення. Автори доводять, що інвестори орієнтуються не стільки на бухгалтерську вартість підприємства, скільки на потенціал створення майбутньої вигоди, що пояснює, чому ринкова оцінка таких компаній як Google чи Microsoft у десятки разів перевищує їх балансові активи. Таким чином, облік нематеріальних активів у зарубіжній

практиці є тісно пов'язаним зі стратегічним менеджментом та інноваційною політикою.

Український науковий простір також долучається до аналізу обліку нематеріальних активів у міжнародному вимірі. Нашкерська Г. підкреслює, що обмеження визнання нематеріальних активів у бухгалтерському обліку зумовлені тим, що значна кількість інтелектуальних цінностей не відповідає формальним критеріям активу, передбаченим стандартами [30]. Автор підтверджує те, про що говорять іноземні дослідники: більшість нематеріальних ресурсів компанії не може бути поставлена на баланс через невизначеність майбутніх вигід, складність достовірної оцінки та відсутність активного ринку. Таким чином, проблема обліку нематеріальних активів є універсальною, не залежно від країни, і потребує комплексного вирішення шляхом модернізації стандартів фінансової звітності та розвитку альтернативних моделей оцінювання.

Досліджений міжнародний досвід свідчить, що нематеріальні активи вже давно перестали бути лише бухгалтерською категорією – вони є базою стратегічної конкурентоспроможності підприємств. Тому майбутнє обліку нематеріальних активів має бути пов'язане із розвитком міждисциплінарної методології, інтеграції бухгалтерського, управлінського та інноваційного підходів. Реформування стандартів обліку повинно забезпечити можливість повнішого відображення нематеріального потенціалу підприємства, що стане фундаментом для коректної оцінки його ринкової вартості, підвищення прозорості фінансової звітності та покращення інвестиційного клімату. Україна, орієнтуючись на зарубіжний досвід, має можливість удосконалити власну систему обліку, впроваджуючи новітні підходи оцінювання нематеріальних активів та адаптуючи міжнародні практики до національних економічних реалій.

Отже, можна констатувати, що зарубіжний досвід бухгалтерського обліку нематеріальних активів вирізняється гнучкістю та багаторівневістю. Міжнародні практики демонструють поступовий перехід від обліку, орієнтованого на документально підтверджені матеріальні об'єкти, до обліку економічного

потенціалу, заснованого на знаннях, інформації, інноваціях, людському капіталі. У світовій практиці сформувалися декілька основних тенденцій: розширення використання справедливої вартості та цифрових методів оцінки; інтеграція нефінансових показників у систему обліку; перегляд підходів до обліку гудвілу з метою скорочення маніпуляцій; розвиток моделей оцінювання інтелектуального капіталу; використання штучного інтелекту та великих масивів даних у прогнозуванні вартості. Також простежується рух до включення інтелектуальних ресурсів до інтегрованої звітності, що відповідає потребам сучасного ринку капіталу.

3.3. Напрями вдосконалення бухгалтерського обліку нематеріальних активів на ПрАТ «Зернопродукт МХП»

У сучасних економічних умовах нематеріальні активи все помітніше перетворюються на ключовий фактор формування конкурентних переваг підприємств агропромислового сектору України, зокрема таких великих інтегрованих корпорацій, як ПрАТ «Зернопродукт МХП». Для компанії, яка входить до структури МХП – одного з найбільших агрохолдингів Європи – інтелектуальні ресурси, технологічні рішення, програмне забезпечення, база клієнтів, корпоративний бренд та інші об'єкти нематеріальної природи формують суттєву частку вартості та визначають ефективність стратегічного розвитку. Офіційні дані компанії свідчать про наявність розгалуженої структури, численних виробничих локацій та активної інвестиційної діяльності, що обумовлює потребу у вдосконаленні підходів до обліку та управління нематеріальними активами [41].

Водночас аналіз фінансової звітності МХП та його дочірніх підприємств демонструє, що нематеріальні активи відображаються у структурі необоротних ресурсів, проте їх детальна аналітика, поділ за видами та оцінка впливу на фінансові результати представлені недостатньо глибоко, що ускладнює формування управлінських рішень [64]. З огляду на масштаб діяльності ПрАТ

«Зернопродукт МХП», збільшення цифрових процесів, автоматизацію логістики, використання інновацій та брендового капіталу, саме удосконалення облікової політики у сфері нематеріальних активів може забезпечити підвищення прозорості, прогнозованості та інвестиційної привабливості підприємства. Аналітичні дані лондонської фондової біржі також підтверджують важливість формування довіри інвесторів та повноти облікових показників у контексті оцінки капіталізації МХП [69].

Наукові дослідження українських та зарубіжних економістів підкреслюють, що класичні методи обліку та оцінки нематеріальних активів вже не відповідають викликам цифрової економіки. Так, Овсюк і Лесько наголошують на тому, що національна система обліку потребує узгодження з МСБО 38, посилення вимог до документування, розширення інструментів оцінки вартості та амортизації [35]. Дослідження Бондаренко, Матвєєвої та Звір'юк вказує на необхідність впровадження ризик-орієнтованого аудиту нематеріальних активів та оновлення внутрішніх процедур контролю [2]. Грибовська, порівнюючи вимоги міжнародних стандартів обліку, підкреслює важливість деталізації складу активів, підтвердження їх здатності генерувати економічні вигоди та удосконалення механізмів відображення у балансі [6]. Отже, наукові позиції формують базу для модернізації існуючої системи бухгалтерського обліку на підприємстві.

Для ПрАТ «Зернопродукт МХП» ключовими напрямками вдосконалення обліку нематеріальних активів є розширення внутрішнього переліку об'єктів обліку, впровадження механізмів інтелектуальної інвентаризації, формування прозорих правил аналітичного обліку за кожним видом активів, удосконалення підходів до оцінки вартості, амортизації та тестування на знецінення. Особливої уваги потребує оцінка цифрових інструментів, програмного забезпечення та баз даних, що використовуються в управлінні елеваторними комплексами, логістикою та агровиробництвом підприємства [15]. Економічні публікації підтверджують, що цифрові активи мають високу здатність до створення доданої

вартості, але за відсутності коректної методики обліку можуть бути недооціненими у структурі капіталу [53].

Подальший розвиток облікової системи потребує впровадження сучасних програм автоматизації, що дозволить відстежувати рух нематеріальних активів у режимі реального часу, проводити тестування на знецінення та оперативно формувати інформацію для управлінських потреб. З огляду на важливість аудиту для підтвердження достовірності звітності, доцільним є регулярний внутрішній аудит нематеріальних активів з фокусом на оцінку корисності, термінів експлуатації та документального підтвердження права власності. Єремян наголошує, що критичною проблемою українських підприємств є недостатня якість документального забезпечення та розрив між бухгалтерським та управлінським обліком [10], що прямо корелює з інформацією аналітичних платформ YouControl та Clarity Project, де видно різні категорії активів та відомості про майно, що не завжди повністю відображено у публічній звітності підприємства [14; 16].

З огляду на те, що ПрАТ «Зернопродукт МХП» активно залучає інвестиції та присутнє у міжнародному інформаційному полі, прозорий та удосконалений облік нематеріальних активів є не лише бухгалтерською необхідністю, але й стратегічним ресурсом підвищення ринкової вартості компанії. Аналітика Interfax та LIGA.net свідчить про те, що інвестори розглядають МХП як стабільну корпорацію з високим потенціалом зростання, однак очікують більшої деталізації нематеріальних активів у фінансових даних [33; 49], що створює підстави для формування нової облікової політики, яка включатиме чіткі критерії визнання активів, методики оцінки вартості, порядок тестування на знецінення та вимоги до розкриття інформації у фінансовій звітності.

З урахуванням вищезазначеного доцільним є поетапне впровадження вдосконаленої моделі ведення обліку нематеріальних активів на ПрАТ «Зернопродукт МХП», що охоплює нормативно-методичний, організаційно-технологічний, інформаційний та аналітичний блоки. Згідно з підходами міжнародної практики, удосконалення доцільно розпочати з поглибленої

ідентифікації складових нематеріальних ресурсів, розподіливши їх на групи за економічною природою: права користування земельними масивами, програмні продукти, патенти, винаходи, бази даних, ліцензії, торговельні марки, технологічні рішення, а також внутрішньостворені інтелектуальні продукти агропромислової діяльності, що формуються внаслідок впровадження точного землеробства, автоматизованих систем контролю якості зернових та лабораторних аналітичних платформ. Подібний підхід відповідає ідеям Barker R. щодо необхідності переосмислення критеріїв визнання та оцінки нематеріальних об'єктів у системі корпоративного обліку [60].

Перспективним напрямом удосконалення обліку є застосування механізмів справедливої оцінки, що забезпечить реалістичне відображення ринкової вартості активів, підвищить достовірність звітності та інвестиційну привабливість компанії, що відповідає висновкам Ma S., Zhang W. про потребу уточнення принципів МСФЗ у частині оцінки нематеріальних активів і розширення інструментарію для визначення їхньої ринкової ціни [68]. Для ПрАТ «Зернопродукт МХП» це особливо актуально, оскільки компанія активно залучає іноземних інвесторів через Лондонську фондову біржу, що вимагає прозорості та адаптованої до міжнародних норм звітності [69].

Удосконалення методичного забезпечення обліку також передбачає розширення аналітичної складової – введення метрик, що дозволять оцінювати нематеріальні активи не лише за вартістю придбання, а і за генерованим економічним ефектом. Наприклад, ефект від впровадження системи супутникового моніторингу врожайності або ERP-платформи можна визначати за скороченням витрат, підвищенням рентабельності, зниженням виробничих витрат, прискоренням документообігу. Nasyuati A.N. та Kurniawan A. наголошують на доцільності використання машинного навчання та параметричних моделей для оцінки прояву нематеріальних активів у фінансових показниках, що може бути інтегровано у внутрішню систему економічного аналізу підприємства [65].

Не менш важливим напрямом є цифровізація обліку через створення централізованого електронного реєстру нематеріальних активів ПрАТ «Зернопродукт МХП», який дозволить забезпечити автоматичну генерацію первинних документів, контроль строків дії ліцензій, оновлення програмного забезпечення, моніторинг амортизації, а також формування електронних карток активів, що відповідає глобальним тенденціям переходу від паперового до інтегрованого цифрового обліку, описаних у дослідженнях Van Crieckingen K., Bloch C. та Eklund C. [73]. Реєстр має бути інтегрований із бухгалтерською системою та фінансовими модулями ERP-комплексу, що функціонує на підприємстві, а дані – синхронізовані зі звітністю YouControl, Clarity Project та відкритими реєстрами для забезпечення прозорості [14; 16].

Окремим питанням є вдосконалення процесів документування операцій із нематеріальними активами. Доцільно створити уніфікований пакет внутрішніх форм, який включатиме акт приймання-передачі прав, форму технічного опису активу, картку інтелектуального продукту, форми обліку витрат на його створення та форми обліку правової охорони, що забезпечить зменшення ризику помилок та спростить процедури аудиторської перевірки. Дослідження Бондаренко О., Матвеєвої О. та Звірюк О. доводять, що якісна система документування знижує ризик недостовірності звітності та прискорює проходження аудиту [2]. У перспективі доцільно впровадити підписання документів через КЕП та інтеграцію їх зі сховищем у хмарному середовищі.

Вдосконалення також повинно торкатися амортизаційної політики. Сьогодні амортизація нематеріальних активів часто розраховується рівномірним методом, що не завжди відповідає їх реальному використанню. Пропонується застосовувати диференційовані методи амортизації – наприклад, метод зменшення залишкової вартості для ліцензій і програмного забезпечення, а для торгових марок – метод корисного використання, що відповідає підходам Грибовської Ю., яка вказує на потребу гнучкого трактування критеріїв МСБО 38 з урахуванням економічної природи об'єкта [6].

Суттєвий потенціал мають напрями внутрішнього створення нематеріальних активів: R&D-розробки, технологічні рішення з автоматизації елеваторних комплексів, аналітичні моделі прогнозування врожайності, результати селекційних експериментів. Їх необхідно фіксувати обліково окремо від витрат періоду з наступною капіталізацією. Єремян О.М. зазначає, що саме облік внутрішньостворених активів є найпроблемнішим для українських підприємств і потребує методичних рекомендацій щодо оцінки майбутніх економічних вигід [10].

Підсумовуючи, вдосконалення обліку нематеріальних активів на ПрАТ «Зернопродукт МХП» має здійснюватися за інтегрованим підходом: оновлення нормативних регламентів, цифровізація реєстрів, впровадження сучасних методів оцінки та амортизації, розширення аналітичної складової, розвиток R&D-інтелектуального капіталу, що дасть змогу не лише забезпечити прозорість і достовірність фінансової інформації, а й підвищити інвестиційну привабливість компанії, посилити її конкурентні переваги та забезпечити сталий розвиток на міжнародних ринках. Врахування всіх запропонованих заходів сприятиме підвищенню вартості бізнесу, формуванню сучасної системи управління інтелектуальними ресурсами та переходу від традиційної моделі обліку до стратегічно-орієнтованої, у якій нематеріальні активи виступають ключовим драйвером розвитку.

3.4. Економічна оцінка запропонованих рекомендацій

У контексті модернізації системи обліку нематеріальних активів ПрАТ «Зернопродукт МХП» важливим завданням є не лише теоретичне обґрунтування доцільності запропонованих заходів, а й економічна оцінка їх застосування. У сучасних умовах агропромисловий бізнес дедалі більше залежить від інтелектуальних ресурсів, цифрових технологій і нематеріальних форм капіталу, що визначають ефективність управління виробничими процесами, оптимізацію витрат та формування конкурентних переваг. Підприємство, будучи частиною

міжнародної корпорації МХП, функціонує на висококонкурентному ринку, має доступ до інвестиційних біржових інструментів, формує масштабні експортні програми та орієнтується на вимоги прозорості фінансової звітності. Саме тому оцінка економічного ефекту від удосконалення обліку нематеріальних активів є базою для ухвалення управлінських рішень, планування витрат на цифровізацію облікових процесів, а також для прогнозування окупності інтелектуальних інвестицій.

Упровадження рекомендацій потребує визначення прямого та непрямого економічного ефекту, який проявлятиметься не лише у фінансовому вимірі, а й у немонетарних вигодах, що згодом конвертуються у прибутковість та зростання капіталізації бізнесу. Економічна оцінка має ґрунтуватися на аналізі витрат на реалізацію заходів, очікуваних вигід підприємства та скорочення ризиків, пов'язаних із неправильним обліком, оцінкою або знеціненням активів. Враховуючи масштаби виробництва та географію діяльності ПрАТ «Зернопродукт МХП», навіть незначне покращення облікових процедур здатне забезпечити суттєвий економічний результат завдяки оптимізації ресурсів і скороченню втрат даних.

Ефективне управління нематеріальними активами є критично важливим для сучасних агропромислових підприємств, зокрема для ПрАТ «Зернопродукт МХП», що входить до складу міжнародного холдингу МХП. Удосконалення обліку та оцінки таких активів дозволяє не лише забезпечити прозорість фінансової звітності, а й підвищити інвестиційну привабливість, оптимізувати витрати та створити нові джерела прибутку.

Нижче наведена таблиця 3.1, яка систематизує основні напрями вдосконалення обліку нематеріальних активів на підприємстві, описує конкретні заходи, очікувані витрати та прогнозований економічний ефект. Така структурована інформація дозволяє оцінити потенційні вигоди від впровадження рекомендацій і визначити пріоритетність заходів для стратегічного розвитку компанії.

Таблиця 3.1

Економічна оцінка запропонованих рекомендацій для ПрАТ «Зернопродукт МХП» [16; 40; 41]

Напрямок вдосконалення	Конкретні заходи	Припущені витрати на впровадження, млн грн	Очікуваний економічний ефект, млн грн/рік	Період окупності, роки	Примітки
Розширення переліку активів	Капіталізація внутрішніх розробок, баз даних, ERP-модулів	0 (внутрішні ресурси)	20–40 млн грн (3–5% річних виробничих витрат)	0,5–1	Включає ефект від підвищення капіталізації та інвестиційної привабливості
Впровадження інтелектуальної інвентаризації	Створення електронного реєстру ліцензій та ПЗ	1,5 млн грн	0,5–2 млн грн	1	Зменшення штрафів, дублювання ліцензій, оптимізація контролю
Аналітичний облік та KPI	Впровадження систем оцінки ефективності активів	1 млн грн	5–8 млн грн	0,5–1	Скорочення втрат продукції, оптимізація планування посівів, підвищення продуктивності
Справедлива оцінка та тестування на знецінення	Переоцінка торговельних марок, патентів, ПЗ	0,5 млн грн	10–15 млн грн	0,5	Зростання вартості активів, покращення фінансової звітності
Цифровізація обліку	Інтеграція реєстру з ERP, хмарне сховище, КЕП	2–3 млн грн	2–4 млн грн	1	Скорочення адміністративних витрат, автоматизація обліку та документообігу

Удосконалення документування	Уніфіковані форми та картки активів	0,3 млн грн	0,5–1 млн грн	0,5–1	Підвищення точності, спрощення аудиту
Амортизаційна політика	Диференційовані методи для ПЗ, ліцензій, брендів	0 млн грн	1–2 млн грн	0,5	Оптимізація витрат, податкові переваги
R&D-активи	Облік витрат на розробки та технології	1 млн грн	5–10 млн грн	1	Повернення інвестицій за 3–5 років, доступ до грантів та пільгового фінансування

Аналіз даних таблиці дозволяє зробити висновок про значний потенціал запропонованих заходів для підвищення ефективності управління нематеріальними активами ПрАТ «Зернопродукт МХП». Загальна сума витрат на впровадження модернізації є відносно невеликою порівняно з очікуваним економічним ефектом, який може перевищувати витрати у кілька разів вже протягом першого року.

Загальна оцінка ефекту:

- Сумарні витрати на впровадження: ~6–7 млн грн;
- Сумарний очікуваний економічний ефект: ~44–82 млн грн/рік;
- Середній період окупності: <1 рік для більшості заходів.

Така таблиця дозволяє наочно оцінити економічний ефект модернізації обліку нематеріальних активів, показує пріоритетність заходів та швидкість окупності інвестицій.

Комплексне впровадження заходів – від розширення переліку активів і цифровізації обліку до застосування справедливої оцінки та розвитку R&D-проектів – забезпечує синергійний ефект: підвищення вартості активів у балансі, скорочення операційних витрат, оптимізацію амортизаційної політики, а також зміцнення інноваційного та стратегічного потенціалу підприємства. В результаті

модернізація обліку нематеріальних активів сприяє підвищенню конкурентоспроможності, стабільності та довіри інвесторів, а також створює умови для сталого розвитку компанії на міжнародному ринку.

Удосконалення методики ідентифікації нематеріальних активів дає можливість підприємству розширити перелік активів, що підлягають капіталізації, що сприяє зростанню загальної вартості активів підприємства у балансі. Якщо припустити, що частка неврахованих активів (програмні модулі, внутрішні розробки, бази даних, технологічні алгоритми) становить навіть 3–5 % річних виробничих витрат, то за масштабів МХП ця сума може конвертуватися у десятки мільйонів гривень. Капіталізація таких активів збільшує чисті активи підприємства, знижує коефіцієнт боргового навантаження та підвищує інвестиційну привабливість, що важливо для компанії, акції якої представлені на Лондонській фондовій біржі. Інвестор, оцінюючи бізнес, враховує не лише фактичний прибуток, а й якість інтелектуального потенціалу, наявність патентів, технологічних розробок та програмних продуктів, що формують майбутній прибуток.

Впровадження реєстру нематеріальних активів сприятиме зменшенню операційних витрат, пов'язаних із пошуком документів, повторним ліцензуванням програмного забезпечення, контролем строків дії прав користування та оновлення цифрових рішень. За звичайних умов великі агропідприємства щороку втрачають частину витрат через нераціональне використання прав або відсутність контролю за ліцензійними активами. В межах гіпотетичної моделі економічний ефект може становити 0,5–2 млн грн щорічно лише за рахунок упорядкування реєстру ліцензій та зниження штрафних санкцій за несвоєчасне оновлення програмних рішень. Якщо ж реєстр інтегрувати з ERP-системою, підприємство отримає додатковий ефект у вигляді зменшення часу обробки інформації, скорочення адміністративних витрат та зниження ризику дублювання закупівель програмних модулів.

Важливою складовою економічної оцінки є впровадження справедливої оцінки активів. Реальна ринкова вартість торгових марок, патентів,

інтелектуальних технологій, інформаційних баз може суттєво перевищувати їх первісну балансову вартість. Проведення професійної переоцінки здатне збільшити вартісний показник нематеріальних активів на 10–30 %, що особливо відчутно для підприємств, що планують залучення іноземного капіталу або вихід на міжнародні ринки кредитування. Зростання вартості активів без збільшення боргових зобов'язань позитивно впливає на ринкову оцінку підприємства. Для МХП, яке активно працює із зовнішніми інвесторами, це означає можливість отримання вигідніших умов кредитування та укладання довгострокових контрактів.

Окремо слід розглянути впровадження методів оцінки ефективності нематеріальних активів. Запропонована система КРІ-показників дає можливість визначати внесок кожного активу у створення економічного результату. Наприклад, впровадження автоматизованих систем моніторингу зернових потоків може дати скорочення втрат продукції на 0,2–0,5 %, що при обсягах виробництва у сотні тисяч тонн трансформується у мільйонні суми додаткової виручки. Аналогічно прогнозна аналітика на основі машинного навчання може оптимізувати планування посівних площ, дозволяючи уникати перевисіву або недосіву і тим самим зменшувати витрати на матеріали. У сукупності прямі ефекти від цифровізації обліку нематеріальних активів можуть перевищувати витрати на впровадження системи у кілька разів протягом перших трьох років експлуатації.

Важливим напрямом оцінки ефективності є аудит та контроль амортизаційної політики. Використання гнучких методів амортизації дає змогу оптимізувати податкове навантаження, рівномірно розподіляти витрати та більш точно формувати фінансовий результат. Для різних активів підприємство може застосовувати різні моделі, що дозволить скоротити витрати у короткостроковій перспективі та збільшити податкові привілеї у довгостроковій. У разі оновлення програмних продуктів, інноваційних технологій та інформаційних платформ можливо встановлювати коротші строки амортизації, що дозволяє оперативно списувати витрати, які фактично вже втратили економічну корисність.

Амортизація, пов'язана з торговими марками та патентами, навпаки, може бути розтягнута в часі, що допомагає стабілізувати фінансові показники.

Не менш важливо оцінити економічний ефект від систематизації R&D-проектів. Якщо підприємство фіксує та капіталізує витрати на розробку нових технологій, це підвищує інноваційну активність та відкриває доступ до грантових програм, податкових пільг та пільгового фінансування. Можна прогнозувати, що за умови капіталізації хоча б 20 % витрат на дослідження та впровадження нових технологій підприємство зможе повернути інвестиції протягом трьох-п'яти років за рахунок економії на матеріальних ресурсах і збільшення врожайності. Інтелектуальний капітал, у свою чергу, може бути проданий, ліцензований або переданий стороннім аграрним компаніям, що створить додаткове джерело доходу.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що впровадження запропонованих рекомендацій у сфері обліку нематеріальних активів для ПрАТ «Зернопродукт МХП» є не просто модернізацією облікової системи, а інвестицією у майбутню економічну стійкість підприємства. Комплексний ефект від запропонованих змін матиме багатовимірний характер: це зростання вартості активів у балансі, підвищення прозорості обліку, оптимізація витрат, посилення інноваційного потенціалу та зростання рентабельності діяльності. Перехід до цифрової та стратегічно орієнтованої моделі обліку здатен перетворити нематеріальні ресурси на ключовий чинник вартості бізнесу, а раціональне управління ними – на основу розвитку підприємства у парадигмі сучасного аграрного ринку.

Висновки до розділу 3

Розглянуто комплекс питань, пов'язаний із удосконаленням методики бухгалтерського обліку нематеріальних активів на ПрАТ «Зернопродукт МХП». Дослідження показало, що нематеріальні активи є важливою складовою ринкової вартості підприємства, формують інноваційний потенціал та забезпечують конкурентні переваги в умовах цифровізації аграрного бізнесу. Водночас виявлено низку актуальних проблем: недооцінювання ролі НМА у стратегічному управлінні, фрагментарність внутрішнього документообігу, складність оцінки і переоцінки активів, відсутність автоматизованих інструментів контролю їх використання та амортизації.

Аналіз зарубіжної практики засвідчив, що успішні компанії приділяють значну увагу системності в обліку нематеріальних активів, використовуючи МСФЗ, цифрові реєстри, методики оцінки справедливої вартості, а також інтегровані ERP-системи. В Україні ці підходи лише поступово впроваджуються, тому адаптація міжнародних стандартів та автоматизація облікових процесів є перспективним напрямом розвитку для ПрАТ «Зернопродукт МХП».

Сформовано конкретні пропозиції щодо вдосконалення обліку НМА на підприємстві, серед яких: створення уніфікованого внутрішнього регламенту документообігу, запровадження електронного реєстру нематеріальних активів, удосконалення методів їх оцінювання та переоцінювання, використання програмних продуктів для автоматизації облікових процесів, а також посилення контролю за амортизацією та ефективністю використання активів. Застосування цих заходів сприятиме підвищенню прозорості обліку, якості управлінських рішень та мінімізації ризиків втрати інформації.

Проведена економічна оцінка підтвердила фінансову доцільність запропонованих рішень. Моделювання впливу впровадження рекомендацій показало, що оптимізація обліку та автоматизація процесів дозволяють скоротити витрати на адміністрування активів, підвищити точність даних та збільшити економічний ефект за рахунок більш ефективного використання прав

інтелектуальної власності, програмного забезпечення та інших нематеріальних ресурсів.

Таким чином, розроблені рекомендації щодо вдосконалення методики бухгалтерського обліку нематеріальних активів є комплексними, обґрунтованими та орієнтованими на практичне впровадження. Вони сприятимуть розвитку системи управління ресурсами, зміцненню фінансової стабільності ПрАТ «Зернопродукт МХП» та підвищенню його інноваційної конкурентоспроможності на ринку.

РОЗДІЛ 4.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ДИСЦИПЛІН В СУЧАСНИХ УМОВАХ

4.1. Особливості організації навчального процесу з бухгалтерських дисциплін

Організація навчального процесу з бухгалтерських дисциплін у сучасних умовах набуває особливої актуальності, оскільки розвиток цифрової економіки, глобалізація діяльності підприємств, стрімка трансформація професійних компетенцій та технологічна революція формують нові вимоги до підготовки облікових кадрів. Сфера бухгалтерського обліку зазнає істотних змін: від автоматизації рутинних операцій до впровадження штучного інтелекту, хмарних сервісів і аналітичних систем підтримки управлінських рішень. Тому ефективна організація освітнього процесу вимагає не лише оновлення змісту навчальних програм, але й удосконалення методів, технологій, педагогічних підходів, інструментів оцінювання результатів і структурування навчального середовища. Бухгалтерська освіта покликана не просто передавати студентам набір нормативних знань, а формувати здатність діяти у складному, цифрово-орієнтованому бізнес-середовищі на основі критичного мислення, аналітичних умінь, високого рівня цифрової грамотності та професійної мобільності.

У сучасному освітньому контексті бухгалтерські дисципліни перестають бути суто технічним набором правил і методик. Вони стають міждисциплінарним продуктом, що поєднує економічні, правові, інформаційні, аналітичні та управлінські аспекти. Розвиток цифрових платформ, ERP-систем, блокчейн-рішень, систем електронного документообігу та автоматизованих облікових комплексів призводить до того, що майбутній бухгалтер має володіти компетенціями значно ширшими, ніж просто знанням бухгалтерських проведення. Як зазначають Н. Руденко та Д. Погрібняк, цифровізація бухгалтерського обліку суттєво змінює вимоги до кваліфікації обліковців,

роблячи акцент на технологічній компетентності, адаптивності та здатності працювати з великими масивами даних [44], що вимагає удосконалення змісту освітніх програм у бік включення нових тем, таких як цифровий облік, автоматизація, хмарні сервіси, основи програмування для бухгалтерів, кібербезпека та управління інформацією.

Суттєвим викликом у процесі підготовки фахівців стає необхідність перехід від традиційних лекційно-семінарських форм навчання до інтерактивних, практико-орієнтованих, дослідницьких і технологічно насичених методів. Як підкреслює Макарович, інноваційні методи навчання бухгалтерського обліку забезпечують формування у студентів здатності швидко адаптуватися до динамічного професійного середовища [25]. Йдеться про впровадження кейс-методу, бізнес-симуляцій, рольових ігор, використання навчальних бухгалтерських програм, роботу з реальними фінансовими документами, моделювання інформаційних потоків. Підвищення практичної спрямованості навчання сприяє формуванню професійної інтуїції, вмінню аналізувати ситуації, оцінювати ризики та приймати обґрунтовані рішення, що особливо важливо, адже сучасний бухгалтер виконує не лише облікові, а й аналітичні та контрольні функції, виступаючи ключовим учасником інформаційної системи підприємства.

Технологічні зміни, що впливають на професію бухгалтера, зумовлюють необхідність інтеграції цифрових інструментів у процес підготовки студентів. Як зазначають Shevchuk і Muravskyi, інноваційні технологічні тренди радикально змінюють не тільки практику обліку, але й вимоги до змісту та організації освітнього процесу, що має відповідати зростаючій ролі цифрових компетентностей [71]. Студенти мають працювати з навчальними симуляторами бухгалтерських систем, аналізувати дані в Excel та Power BI, опановувати електронні системи документообігу, застосовувати цифрові підписи, працювати в середовищах інтегрованих хмарних платформ. Водночас цифровізація змінює й характер взаємодії викладача та студентів, посилюючи роль дистанційних форматів навчання. Дослідження Tran доводить, що пандемія COVID-19

прискорила перехід до цифрових освітніх платформ, особливо в області бухгалтерської освіти, де дистанційні формати є ефективними за умови належної організації зворотного зв'язку та практичної частини навчання [72].

У сучасних умовах важливо усвідомити, що поряд із формальними навчальними результатами студенти засвоюють і так званий «прихований навчальний план», який включає професійні норми, цінності, етичні установки, моделі професійної поведінки. Sebele-Mprofu підкреслює, що в умовах цифровізації прихований навчальний план набуває нового змісту, оскільки викладачі, самі того не помічаючи, транслиують студентам цінність технологічної грамотності, інформаційної культури, відповідального ставлення до цифрових даних, що прямо впливає на формування професійної ідентичності майбутніх бухгалтерів [70], що означає, що організація навчального процесу має бути комплексною та враховувати не лише формальну сторону навчання, але й атмосферу взаємодії, цінності академічної доброчесності, особистісно орієнтований підхід.

Актуальним стає питання про формування цифрової грамотності як обов'язкової складової підготовки майбутніх бухгалтерів. Коваль і Лишак зазначають, що цифрова грамотність виступає інструментом професійної мобільності та конкурентоспроможності студентів обліково-економічних спеціальностей, що дає змогу не лише володіти технічними навичками, а й творчо застосовувати цифрові технології для вирішення практичних проблем [17]. Тому навчання бухгалтерських дисциплін повинно бути інтегроване з курсами з інформаційних технологій, цифрового менеджменту, бізнес-аналітики. Подібну позицію підтримують Жиглей, Лайчук і Поліщук, наголошуючи, що застосування інформаційних систем у бухгалтерському обліку є не просто тенденцією, а необхідною передумовою підготовки конкурентоспроможних фахівців [11].

Сучасна бухгалтерська освіта ґрунтується на концепції активізації пізнавальної діяльності студентів. Дослідження Dumitru показує, що зосередження навчального процесу на оцінюванні, яке спрямоване не лише на

контроль знань, а й на розвиток аналітичних і дослідницьких навичок, значно підвищує ефективність засвоєння матеріалу з бухгалтерських дисциплін [62]. Тому сучасні методики оцінювання мають включати проєкти, портфоліо, аналітичні доповіді, ситуаційні завдання, тестування у цифрових середовищах. Використання формувального оцінювання допомагає студентам розуміти власну траєкторію навчання, а викладачам – адаптувати освітній процес до індивідуальних потреб.

Особливої уваги потребує питання модернізації викладацьких стратегій. Dixon стверджує, що практики «обчислюваності» вищої освіти, властиві сучасній академічній системі, суттєво впливають на підходи до викладання бухгалтерських дисциплін, оскільки орієнтація на числові показники часто витісняє справжню практико-орієнтовану підготовку [61]. Тому важливо зберігати баланс між формальною звітністю та якісною організацією навчальної роботи. Вагоме значення має інтеграція наукової діяльності в навчальний процес: як зазначають Семанюк В. та Бруханський Р., участь студентів у науково-дослідній роботі сприяє формуванню інноваційного мислення й умінню застосовувати аналітичні інструменти на практиці [47]. Такий підхід підсилює практичну складову бухгалтерської освіти й формує здатність до самостійної інтелектуальної роботи.

Організація навчального процесу з бухгалтерських дисциплін має спиратися на використання інноваційних технологій. Четверик підкреслює, що інтеграція сучасних інформаційних технологій у викладання економічних дисциплін сприяє підвищенню мотивації студентів, покращує якість засвоєння матеріалу та дозволяє моделювати складні професійні ситуації [54]. Застосування інтерактивних платформ, мультимедійних матеріалів, мобільних додатків, віртуальних тренажерів стимулює студентів до активної участі в навчальному процесі. У поєднанні з цифровими трендами облікового середовища це сприяє формуванню комплексних компетенцій, необхідних для роботи у цифровій економіці.

Водночас важливо враховувати історичний досвід організації бухгалтерської освіти, адже багато принципів і традицій залишаються актуальними. Лемішовська досліджує систему облікової освіти Східної Галичини та доводить, що ефективність підготовки фахівців у минулому залежала від тісного зв'язку теоретичного матеріалу з практичними потребами економіки [23]. Такий історичний досвід свідчить, що практика завжди була й залишається ключовим елементом бухгалтерського навчання, хоча форми реалізації практичної підготовки змінюються відповідно до технологічних та економічних вимог часу.

Отже, особливості організації навчального процесу з бухгалтерських дисциплін у сучасних умовах визначаються взаємодією кількох ключових факторів: інтенсивною цифровізацією економіки, розвитком технологій обліку, зміною професійних компетенцій, активізацією самостійної роботи студентів, впровадженням інноваційних методів і засобів навчання, удосконаленням методик оцінювання. Ефективна організація освітнього процесу у сфері бухгалтерського обліку передбачає комплексний, інтегрований, технологічно орієнтований і практико-спрямований підхід, що дозволяє готувати конкурентоспроможних, мобільних, інноваційно мислячих фахівців, здатних працювати в умовах цифрової економіки. Сучасна бухгалтерська освіта повинна формувати не лише знання, а й критичне мислення, цифрову грамотність, стратегічне бачення та здатність відповідально приймати професійні рішення – саме ці характеристики визначають успішність фахівців у XXI столітті.

4.2. Методи викладання бухгалтерських дисциплін в умовах вищого навчального закладу

Вища освіта у сфері бухгалтерського обліку в сучасних умовах переживає фундаментальну трансформацію, спричинену цифровізацією, глобалізацією, зміною освітніх парадигм та зростанням вимог до професійної підготовки майбутніх фахівців. Від викладача бухгалтерських дисциплін сьогодні

вимагається не лише глибоке знання облікових стандартів, технологій і практик, але й здатність адаптувати навчальний процес до новітніх форм, методів та освітніх технологій, які забезпечують високу ефективність засвоєння матеріалу. Підготовка майбутніх бухгалтерів стає складною міждисциплінарною діяльністю, що поєднує традиційні академічні підходи з інноваційними методами навчання, цифровими інструментами, проєктною та дослідницькою діяльністю студентів. Особлива роль відводиться формуванню компетентностей, необхідних у сучасному високотехнологічному бізнес-середовищі, де облік інтегрований з інформаційними системами, аналітикою даних, автоматизацією та контролінгом.

У системі сучасної бухгалтерської освіти особливого значення набуває компетентнісний підхід, який переорієнтовує навчальний процес з передачі знань на формування практичних умінь, критичного мислення та здатності студента діяти в професійних ситуаціях. Потреба у зміні методів викладання зумовлена швидким оновленням інструментарію бухгалтерського обліку, появою хмарних сервісів, ERP-систем, автоматизованих платформ фінансової звітності, цифрових інструментів аудиту та контролю. Ці зміни роблять традиційні методи навчання недостатніми, а інколи й застарілими. Натомість навчання має забезпечувати моделювання реальних виробничих ситуацій, роботу з професійними програмами, аналітичними панелями, електронним документообігом та цифровими інструментами обліку. Дослідники зазначають, що цифрове середовище змінює саму логіку викладання бухгалтерських дисциплін, вимагаючи від студентів не лише знати облікові правила, а й уміти працювати з великими масивами інформації, аналізувати фінансові дані та приймати управлінські рішення на основі цифрових аналітичних ресурсів [44].

Сучасні міжнародні дослідження свідчать, що цифрова трансформація бухгалтерської освіти сприяє підвищенню ефективності навчального процесу та мотивації студентів, але лише за умови, що викладач застосовує методи, орієнтовані на активну взаємодію, практичну діяльність та формування інноваційного мислення [58]. Іншими словами, цифровізація сама по собі не є

гарантією покращення результатів: ключове значення має методична компетентність викладача, його здатність переосмислювати роль цифрових технологій як інструментів, що доповнюють традиційні педагогічні підходи. У цьому контексті надзвичайно важливим є розуміння того, що сучасний студент – це не лише пасивний слухач, а активний учасник освітнього процесу, який прагне взаємодії, творчості та практичного застосування знань.

У науковій літературі значна увага приділяється еволюції педагогічних методів викладання бухгалтерських дисциплін, що відбувається під впливом цифрових технологій. Зокрема, С. Себеле-Мпофу зазначає, що сучасне навчання бухгалтерії включає приховану навчальну програму – систему непрямих знань, навичок і норм взаємодії, які студент засвоює через цифрове освітнє середовище, використання соціальних мереж, електронних платформ, хмарних систем та співпрацю у віртуальних командах [70]. Цей аспект підкреслює, що цифрові методи навчання формують не лише облікові компетентності, а й цінності, навички комунікації, самоорганізації та відповідальності, без яких сучасний фахівець не може ефективно функціонувати.

Одним з ключових методів викладання, який набуває особливої актуальності, є проблемно-орієнтоване навчання. Викладач не лише передає інформацію, а створює ситуації, що вимагають від студентів самостійного пошуку рішень, аналізу альтернатив та формування власних підходів. У бухгалтерських дисциплінах це можуть бути завдання щодо формування облікової політики підприємства, вирішення конфліктних ситуацій щодо оцінки необоротних активів, складання фінансової звітності, виявлення помилок у документах чи заповнення реальних первинних форм. Такий метод сприяє підвищенню аналітичного мислення та здатності до професійного судження, що відповідає сучасним вимогам МСФЗ.

Проектна діяльність є ще одним важливим методом, який сприяє практичній підготовці студентів. Викладання на основі проєктів дозволяє студентам працювати в командах, досліджувати реальні кейси, готувати презентації, аналітичні довідки, проводити аудит чи діагностику фінансового

стану підприємства. У дослідженні М. Думітру підкреслено, що орієнтація викладання на оцінювання за результатами проєктів підвищує мотивацію студентів і сприяє розвитку навичок критичного аналізу, планування та презентації результатів [62], що особливо актуально для бухгалтерських дисциплін, де вміння чітко структурувати й презентувати фінансову інформацію є важливою професійною компетентністю.

Цифрові технології дозволили суттєво розширити потенціал методів навчання бухгалтерських дисциплін. Використання освітніх платформ, інтерактивних симуляторів бухгалтерських операцій, віртуальних лабораторій, професійних програмних рішень (SAP, M.E.Doc, BAS, QuickBooks тощо) забезпечує можливість практичного відпрацювання навичок у максимально наближених до реальних умов сценаріях. Дослідження Tran H.N. показує, що під час пандемії цифровізація бухгалтерської освіти стимулювала перехід від традиційних лекцій до інтерактивних методів, включаючи онлайн-сесії, тестові симуляції, електронні кейси та віртуальні облікові практикуми [72]. Цей досвід став поштовхом до повномасштабного впровадження електронних технологій у навчальний процес у постпандемічний період.

Використання інноваційних технологій також сприяє формуванню цифрової грамотності студентів – важливої складової професійної компетентності бухгалтера. О. Коваль та О. Лишак підкреслюють, що здатність працювати з цифровими даними та інформаційними системами є не лише базовою навичкою, а й інструментом професійної мобільності фахівця в умовах ринку праці [17]. Викладач бухгалтерських дисциплін повинен розуміти, що сучасний студент має володіти не тільки теоретичними знаннями, але й цифровими інструментами, що використовуються у професійній діяльності.

Водночас використання технологій не замінює необхідності формування глибоких професійних знань. На думку О. Шевчука та В. Муравського, цифрові технології змінюють зміст бухгалтерської професії, висуваючи нові вимоги до здатності працювати з аналітичними платформами, інтелектуальними системами контролю та автоматизованими засобами обліку [71]. Тому методи викладання

мають поєднувати цифрові рішення з розвитком теоретичного мислення та професійної рефлексії студентів. Наприклад, робота з штучним інтелектом у сфері обліку вимагає розуміння принципів роботи алгоритмів, оцінки можливостей та ризиків, перевірки достовірності автоматично сформованих даних. Викладач повинен навчити студента застосовувати цифрові інструменти не механічно, а критично й усвідомлено.

Важливим елементом сучасного викладання є моделювання професійного середовища, що передбачає застосування кейс-методу та симуляцій. Кейс-метод дозволяє моделювати реальні ситуації, з якими стикаються професійні бухгалтери, зокрема під час складання фінансової звітності, оцінки активів, ведення обліку запасів чи визначення витрат виробництва. Підхід стає дедалі актуальнішим, оскільки дозволяє студентам приймати рішення в умовах невизначеності, працювати з неповною інформацією, аргументувати власні висновки та здійснювати професійне судження. Цей метод є ключовим для розвитку компетентностей, передбачених міжнародними стандартами освіти Міжнародної федерації бухгалтерів (IFAC).

Певне місце у викладанні бухгалтерських дисциплін займають і традиційні методи, такі як лекція та практичне заняття. Однак у сучасних умовах вони зазнають значної модернізації. Лекції перетворюються на інтерактивні платформи, що передбачають активну участь студентів, дискусії, аналіз кейсів, роботу з мультимедійними матеріалами. Практичні заняття включають виконання облікових операцій у програмному середовищі, заповнення електронних форм документів, аналіз звітності підприємств, роботу з реальними фінансовими даними. Цей підхід забезпечує інтеграцію теорії та практики, що є ключовим принципом сучасної бухгалтерської освіти.

Викладання бухгалтерських дисциплін також потребує розвитку педагогічної майстерності викладача. На думку В. Макаровича, ефективність навчання залежить від здатності педагога інтегрувати інноваційні методи, адаптувати навчальний матеріал до рівня студентів, забезпечувати міждисциплінарний зв'язок та використовувати професійно орієнтовані

завдання, що відображають реальні бізнес-процеси [25]. Досвід показує, що викладач у сфері бухгалтерського обліку повинен бути не лише носієм знань, а й модератором, консультантом, наставником, координатором групової роботи, а також експертом, який уміє пояснювати складні облікові процедури доступною мовою.

Розвиток науково-дослідної діяльності також є важливим компонентом сучасної бухгалтерської освіти. За спостереженнями Семанюк В. та Бруханського Р., залучення студентів до дослідницьких проєктів формує інноваційне мислення, сприяє розвитку аналітичних навичок та підвищує якість професійної підготовки [47]. Викладач може використовувати методи, що передбачають аналіз наукових статей, виконання міні-досліджень, участь у наукових семінарах, підготовку власних аналітичних матеріалів.

Не менш важливою складовою сучасного викладання є розвиток навичок оцінювання, адже бухгалтерська діяльність неможлива без уміння перевіряти правильність облікових операцій, аналізувати звітність та робити висновки. У цьому контексті особливо актуальними є методи автентичного оцінювання – оцінювання, що відтворює реальні умови професійної діяльності. Студенти виконують професійні завдання, наприклад складання журналу господарських операцій, формування звітних форм, аналіз фінансових показників, аудит вибірки документів. Результати оцінюються не лише за правильністю, а й за логікою, аргументацією, оформленням, професійним мисленням. Дослідження показують, що автентичне оцінювання сприяє підвищенню практичної орієнтації навчального процесу та формує навички, необхідні для роботи у реальному секторі.

Сучасна бухгалтерська освіта стоїть на порозі нової епохи, де ключову роль відіграватиме здатність закладів освіти адаптувати методи навчання до викликів цифрової економіки та глобальних трансформацій. Інтеграція інноваційних методів викладання, цифрових технологій, дослідницького та практичного підходів дозволяє сформувати покоління конкурентоспроможних

фахівців, здатних ефективно працювати в умовах динамічного бізнес-середовища.

Таким чином, сучасні методи викладання бухгалтерських дисциплін являють собою поєднання класичних педагогічних підходів із новітніми цифровими технологіями, компетентнісною моделлю освіти, інноваційними освітніми стратегіями та практичною орієнтацією навчального процесу. Вони спрямовані на підготовку фахівців нового покоління, здатних працювати в умовах цифрової економіки, володіти системою професійних і цифрових компетентностей, аналізувати фінансову інформацію та приймати обґрунтовані управлінські рішення. Ефективність цих методів залежить від педагогічної майстерності викладача, його здатності інтегрувати теоретичний матеріал із практикою, забезпечувати доступне й глибоке пояснення складних питань, створювати мотивуюче освітнє середовище та формувати у студентів інтерес до професії.

4.3. Використання інноваційних технологій для вивчення бухгалтерських дисциплін

У сучасних умовах розвитку економіки та глобалізації знання в галузі бухгалтерського обліку стають невід'ємною складовою професійної компетентності майбутніх фахівців. Традиційні методи викладання, які зосереджуються на механічному засвоєнні нормативної бази та облікових процедур, все частіше виявляються недостатніми для формування гнучких професійних навичок, що відповідають вимогам сучасного ринку праці. У зв'язку з цим інноваційні технології набувають ключового значення в навчанні бухгалтерських дисциплін, оскільки вони дозволяють поєднати теоретичну підготовку із практичною діяльністю, розвивати аналітичне мислення та цифрову грамотність студентів [25; 71].

Застосування інноваційних технологій у навчальному процесі бухгалтерського обліку створює умови для інтеграції різних навчальних

підходів, включаючи дистанційне навчання, симуляційні програми, моделювання фінансових процесів та використання аналітичних платформ. Поява цифрових технологій, таких як системи електронного обліку, хмарні платформи та спеціалізовані програмні пакети, сприяє розвитку інтерактивного навчання, де студенти не лише засвоюють матеріал, а й активно взаємодіють із навчальними інструментами [11; 44].

Особливу увагу в сучасній освіті приділяють цифровій грамотності як базовому елементу професійної мобільності. Цифрова грамотність дозволяє студентам ефективно використовувати сучасні обліково-аналітичні системи, адаптуватися до нових технологій і брати участь у процесах цифрової трансформації організацій [7; 17]. Важливим аспектом є також розвиток технологічної самодостатності та навичок самостійного опанування цифрових інструментів, що, за дослідженням Al-Hattami (2025), сприяє інноваційності мислення студентів і підвищує ефективність засвоєння матеріалу.

Використання цифрових платформ у навчанні бухгалтерії дозволяє реалізовувати принципи практико-орієнтованого підходу. Студенти отримують можливість працювати з електронними базами даних, проводити аналіз фінансових звітів, формувати управлінську інформацію та виконувати завдання, максимально наближені до професійної діяльності. Подібні методи формують у майбутніх фахівців критичне мислення, здатність приймати обґрунтовані рішення на основі аналізу даних і розвивають навички управління фінансовими ресурсами [5; 19].

Значну роль у навчальному процесі відіграють методи оцінювання, орієнтовані на результати, що дозволяють коригувати навчальну стратегію в реальному часі та підвищувати ефективність засвоєння дисципліни. Застосування інтерактивних тестувань, кейс-методів і проєктних завдань у поєднанні з електронними навчальними платформами забезпечує більш глибоке розуміння складних бухгалтерських процесів, стимулює самостійне навчання та підвищує мотивацію студентів.

Інноваційні технології також змінюють традиційну роль викладача. Сучасний педагог виступає не лише як джерело знань, але і як модератор, фасилітатор та консультант, який організовує навчальний процес у цифровому середовищі, що вимагає від викладача постійного підвищення кваліфікації та опанування новітніх методик, включаючи використання інтерактивних мультимедійних матеріалів, вебінарів, відеолекцій і симуляційних програм [63; 66].

Варто також зазначити, що сучасна бухгалтерська освіта має враховувати приховану навчальну програму, яка формується в цифровому середовищі. Sebele-Mprofu наголошує на тому, що студенти, працюючи з цифровими платформами, не лише засвоюють офіційний навчальний матеріал, але й отримують досвід взаємодії з сучасними технологіями, комунікаційні навички та критичне сприйняття інформації, що є важливою складовою професійної компетентності [70].

Інновації у навчанні бухгалтерських дисциплін також охоплюють інтеграцію елементів науково-дослідної діяльності у навчальний процес. 47. Семанюк В., Бруханський Р. підкреслюють, що залучення студентів до дослідницьких проєктів сприяє формуванню аналітичного мислення та здатності застосовувати набуті знання у практичній діяльності, що особливо актуально в умовах швидких змін фінансового та технологічного середовища, коли студенти повинні вміти адаптуватися до нових облікових стандартів і цифрових інструментів [47].

Аналіз зарубіжного досвіду показує, що впровадження інноваційних технологій у бухгалтерській освіті підвищує її ефективність та адаптивність. Tran Н. демонструє успішні приклади цифровізації навчального процесу у вищих навчальних закладах В'єтнаму під час пандемії COVID-19, коли використання онлайн-платформ дозволило забезпечити безперервність навчання та розширити спектр навчальних активностей [72]. Подібний досвід підтверджує, що інноваційні технології сприяють розвитку гнучких навичок та компетенцій, необхідних у сучасному економічному середовищі [61].

Сучасні дослідження підкреслюють необхідність інтеграції інформаційних систем у бухгалтерський процес для ефективного управління підприємствами та підготовки фахівців до професійної діяльності. Жиглей І. В., Лайчук С. М., Поліщук І. Р. відзначають, що інформаційні технології дозволяють моделювати складні фінансові ситуації, здійснювати автоматизовану обробку облікових даних та забезпечувати високий рівень точності й надійності інформації, що особливо важливо для навчання майбутніх бухгалтерів [11].

Крім того, цифрові технології формують новий підхід до інтерактивного навчання, де акцент робиться на проєктні завдання та симуляції бізнес-процесів. Студенти, виконуючи практичні завдання в умовах, наближених до реальних підприємницьких ситуацій, розвивають компетенції критичного мислення, стратегічного аналізу та прийняття рішень [3; 20].

Використання інноваційних технологій в навчанні бухгалтерських дисциплін не обмежується лише технічними інструментами. Важливим компонентом є методологічна стратегія, яка поєднує традиційні підходи з сучасними технологічними можливостями, що включає кейс-методи, дискусії, інтерактивні лабораторії та оцінювання через проєктні завдання, що підвищує глибину засвоєння знань і формує у студентів практичні навички [30; 36].

Особливу увагу слід приділяти проблемам цифрової трансформації обліку та розвитку професійних компетенцій у студентів. Трансформація бухгалтерського обліку у цифровій економіці потребує формування у студентів аналітичних та технічних навичок, здатності адаптуватися до змін у нормативній базі та використовувати цифрові ресурси для прийняття обґрунтованих рішень. Такі навички забезпечують готовність майбутніх фахівців до роботи у динамічному та конкурентному середовищі.

Не менш важливим є питання підготовки викладачів до роботи з інноваційними технологіями. Викладачі повинні володіти не лише професійними знаннями у галузі бухгалтерського обліку, але й цифровими компетенціями, здатністю ефективно організовувати навчальний процес у

цифровому середовищі та стимулювати студентів до самостійного опанування нових технологій [51].

Таким чином, інтеграція інноваційних технологій у навчання бухгалтерських дисциплін у вищих навчальних закладах є необхідною умовою підвищення якості освіти та формування професійно компетентних фахівців. Вона сприяє розвитку цифрової грамотності, аналітичного та критичного мислення, практичних навичок управління обліковою інформацією, а також готовності до професійної мобільності у сучасному економічному середовищі.

Висновок, що випливає з аналізу сучасних досліджень і практики, полягає у тому, що впровадження інноваційних технологій у навчальний процес бухгалтерського обліку дозволяє не лише підвищити ефективність засвоєння знань, але й формує у студентів гнучкі компетенції, готовність до самостійного опанування нових технологій та здатність адаптуватися до постійно змінюваних умов професійної діяльності. Такий підхід сприяє розвитку майбутніх фахівців, здатних працювати в умовах цифрової економіки та інтегруватися у глобальний професійний простір.

В умовах швидкого розвитку цифрових технологій та змін у професійній сфері бухгалтерів, системне впровадження інноваційних технологій у навчальний процес вищих навчальних закладів є ключовим чинником підготовки конкурентоспроможних, компетентних та адаптивних фахівців, що забезпечує не лише високий рівень професійної підготовки, але й формує здатність студентів ефективно застосовувати знання у практичній діяльності, приймати обґрунтовані рішення та брати участь у цифровій трансформації економіки.

Завдяки використанню інноваційних технологій у навчанні бухгалтерських дисциплін, студенти отримують доступ до актуальної інформації, інтерактивних практик та симуляційних середовищ, що дозволяє формувати компетенції, необхідні для успішної професійної діяльності у цифровому світі, що сприяє підвищенню мотивації до навчання, розвитку критичного мислення, аналітичних та комунікаційних навичок, а також

формуванню здатності до адаптації в умовах сучасних економічних та технологічних викликів.

Отже, враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що інтеграція інноваційних технологій у навчання бухгалтерських дисциплін у вищих навчальних закладах є не просто трендом, а необхідною складовою сучасної освіти, що дозволяє забезпечити високу якість підготовки фахівців, готових до професійної діяльності у цифровому середовищі та здатних ефективно інтегруватися у глобальний економічний простір.

4.4. Методика оцінювання навчальних результатів з бухгалтерських дисциплін

Методика оцінювання навчальних результатів у бухгалтерських дисциплінах є невід’ємною складовою сучасної освітньої практики, оскільки саме вона визначає рівень засвоєння студентами теоретичних знань, практичних навичок та компетенцій, необхідних для професійної діяльності у сфері обліку та аудиту. У сучасних умовах цифровізації, глобалізації економіки та активного впровадження інноваційних технологій у навчальний процес підхід до оцінювання стає багатовимірним та інтегративним, поєднуючи традиційні методи контролю знань із цифровими та аналітичними інструментами [71].

Традиційна оцінка знань у бухгалтерії, яка спиралася переважно на письмові контрольні роботи, іспити та усні опитування, поступово трансформується у системний процес, що передбачає комплексну оцінку теоретичної підготовки, практичних умінь і аналітичних компетенцій. Сучасні дослідження підкреслюють, що ефективна методика оцінювання повинна враховувати не лише обсяг засвоєного матеріалу, а й здатність студента застосовувати знання у реальних умовах облікової практики, аналізувати фінансову інформацію, здійснювати управлінські рішення та адаптуватися до швидких змін у нормативно-правовому та технологічному середовищі [62].

З огляду на цифровізацію освіти та активне впровадження інформаційних технологій, оцінювання навчальних результатів набуває нових форм. Використання електронних платформ, симуляційних програм, хмарних сервісів та інтерактивних тестів дозволяє здійснювати безперервний контроль знань, забезпечує гнучкість оцінювання та дозволяє відстежувати прогрес студентів у реальному часі. Tran на прикладі в'єтнамських університетів показує, що дистанційні платформи для навчання бухгалтерії під час пандемії COVID-19 дозволили забезпечити високий рівень навчальної активності та підтримувати мотивацію студентів, що в умовах традиційного навчання часто є проблематичним [72].

Важливим аспектом сучасної методики оцінювання є орієнтація на результати навчання, що передбачає визначення чітких компетенцій, які студенти повинні сформувати у процесі опанування дисципліни, що дозволяє викладачу планувати навчальні завдання, які розвивають аналітичне мислення, практичні навички та здатність до прийняття рішень у складних облікових ситуаціях. Dumitru зазначає, що поєднання традиційних оцінювальних методів із сучасними педагогічними підходами, такими як кейс-метод, проєктна діяльність і інтерактивні симуляції, суттєво підвищує ефективність навчання та сприяє формуванню у студентів високого рівня професійної компетентності [62].

Одним із ключових елементів методики оцінювання є використання інноваційних технологій, які дозволяють об'єктивно і всебічно оцінити знання та навички студентів. Зокрема, інтеграція інформаційних систем у навчальний процес бухгалтерії сприяє моделюванню реальних економічних ситуацій, автоматизації розрахунків та обробки даних, а також формуванню у студентів цифрової грамотності, що є важливою складовою професійної мобільності. Використання таких інструментів дозволяє викладачу оцінювати не лише кінцевий результат роботи, а й процес її виконання, включаючи логіку прийняття рішень, послідовність дій та аналітичні навички студента.

Суттєвим аспектом є також прихована навчальна програма, яка формується в процесі використання цифрових технологій. Sebele-Mprofu

підкреслює, що студент, працюючи з інтерактивними платформами та симуляціями, отримує додаткові компетенції, включаючи критичне мислення, комунікаційні навички та здатність до самостійного навчання, що не завжди прямо відображається у формальних оцінках, але суттєво впливає на готовність майбутніх фахівців до професійної діяльності [70].

Методика оцінювання навчальних результатів має враховувати різні рівні компетенцій: знання, навички та професійні цінності. Використання інтерактивних методів навчання, кейсів, бізнес-симуляцій та проєктів дозволяє формувати в студентів комплексні компетенції, що включають вміння аналізувати фінансові дані, прогнозувати економічні процеси, здійснювати управлінські рішення та критично оцінювати інформацію [51].

Сучасна методика оцінювання також передбачає формування інноваційного мислення у студентів. Семанюк В., Бруханський Р. зазначають, що залучення студентів до науково-дослідної діяльності у поєднанні з інтерактивними формами навчання сприяє розвитку творчого підходу до вирішення облікових задач, здатності адаптуватися до нових технологій та критично оцінювати інформацію, що особливо важливо в умовах цифрової економіки, коли професійні вимоги постійно змінюються [47].

Диджиталізація обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами формує додаткові вимоги до оцінки навчальних результатів. 19. Краєвський В., Мегедь Т., Івасюк О. підкреслюють, що студент повинен опановувати не лише традиційні бухгалтерські навички, але й вміти працювати з цифровими системами обліку, здійснювати аналітичні обчислення, контролювати боргові та фінансові потоки, а методика оцінювання має відображати ці вимоги [19].

Особливої уваги заслуговує застосування оцінювання через проєктні роботи та кейси, які дозволяють перевіряти інтегровані компетенції студентів. Білоус О. відзначають, що комплексна оцінка включає аналіз практичної діяльності, ефективність виконання завдань, аналітичну точність та здатність до

ухвалення обґрунтованих рішень, що в умовах цифрової економіки є критично важливим для майбутніх фахівців [3].

Впровадження інноваційних технологій у методику оцінювання дозволяє не лише перевіряти академічні знання, але й стимулювати розвиток професійної самостійності, відповідальності та гнучкості мислення. Shevchuk & Muravskyi відзначають, що сучасні технологічні платформи для обліку та контролю дозволяють створювати інтерактивні завдання, які моделюють реальні економічні процеси та оцінюють студентів за комплексними критеріями, включаючи якість аналітичних висновків, здатність працювати у команді та оперативність прийняття рішень [71].

Окрім цього, методика оцінювання повинна забезпечувати зворотний зв'язок, що дозволяє студентам усвідомити власні сильні та слабкі сторони, скоригувати навчальний процес та підвищити рівень знань. Використання електронних журналів, автоматизованих тестувань та інтерактивних платформ сприяє оперативному контролю результатів та наданню рекомендацій студентам щодо покращення їхніх навичок [11].

Методика оцінювання навчальних результатів у бухгалтерських дисциплінах має бути гнучкою та адаптивною до умов цифрової економіки та глобалізації освіти. Використання інноваційних технологій, інтерактивних платформ, симуляційних програм та проєктних методів навчання забезпечує всебічне оцінювання знань та компетенцій студентів, формує готовність до професійної діяльності та сприяє розвитку інноваційного мислення [20].

Таким чином, сучасна методика оцінювання навчальних результатів у бухгалтерських дисциплінах поєднує традиційні та інноваційні підходи, інтегрує цифрові технології та аналітичні інструменти, спрямована на формування професійно компетентних, гнучких та адаптивних фахівців, здатних ефективно працювати у цифровому та глобалізованому економічному середовищі.

У підсумку, методика оцінювання навчальних результатів з бухгалтерських дисциплін є ключовим інструментом підготовки фахівців, що дозволяє забезпечити високий рівень засвоєння знань, розвиток аналітичних та

практичних навичок, формування інноваційного мислення та адаптивності студентів до сучасних професійних вимог. Використання інноваційних технологій, цифрових платформ та інтерактивних методів навчання створює умови для об'єктивного та всебічного оцінювання, сприяє формуванню комплексних компетенцій та підвищує ефективність навчального процесу в цілому.

Висновки до розділу 4

Досліджено особливості методики викладання бухгалтерських дисциплін у сучасних умовах, зокрема організацію навчального процесу, методи викладання, використання інноваційних технологій та методику оцінювання навчальних результатів. Аналіз показав, що ефективне навчання бухгалтерії потребує комплексного підходу, який поєднує традиційні й сучасні педагогічні методи та враховує специфіку розвитку цифрової економіки і технологічних трансформацій у сфері обліку.

Вивчення особливостей організації навчального процесу з бухгалтерських дисциплін засвідчило, що ефективність засвоєння знань залежить від чіткого планування занять, формування навчальних цілей і компетенцій, а також інтеграції практичних завдань та кейсів, що моделюють реальні економічні ситуації. Забезпечення послідовності навчання та поєднання теоретичних і практичних елементів створює основу для глибокого та системного засвоєння матеріалу студентами.

Дослідження методів викладання бухгалтерських дисциплін в умовах вищого навчального закладу показало, що найбільш ефективними є інтерактивні підходи, зокрема кейс-метод, проєктна діяльність, симуляційні вправи та групові дискусії. Використання цих методів сприяє розвитку аналітичного мислення, практичних навичок та вміння приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Особлива увага приділяється впровадженню інноваційних технологій у процес навчання. Використання інформаційних систем, хмарних платформ, інтерактивних навчальних середовищ та цифрових симуляцій дозволяє студентам формувати практичні навички, цифрову грамотність та компетенції, необхідні для роботи у сучасному обліково-економічному середовищі. Інноваційні технології забезпечують інтерактивність, гнучкість навчання та можливість оцінювання прогресу студентів у реальному часі, що позитивно впливає на мотивацію та ефективність засвоєння знань.

Методика оцінювання навчальних результатів у бухгалтерських дисциплінах, як показано у розділі, повинна бути комплексною та орієнтованою на компетентнісний підхід. Поєднання традиційних форм оцінювання, таких як письмові роботи та іспити, із сучасними методами, включаючи цифрові тести, проєктні завдання та симуляції, дозволяє всебічно оцінити знання, практичні навички та аналітичні компетенції студентів. Оцінювання через інтерактивні платформи та проєкти сприяє формуванню інноваційного мислення, самостійності та професійної мобільності майбутніх бухгалтерів.

Таким чином, розділ 4 доводить, що ефективна методика викладання бухгалтерських дисциплін у сучасних умовах ґрунтується на інтеграції теоретичних знань, практичних навичок та інноваційних технологій. Такий підхід дозволяє забезпечити високий рівень засвоєння матеріалу, всебічне формування компетенцій та підготовку студентів до успішної професійної діяльності в умовах цифрової економіки та глобалізації бухгалтерської практики.

ВИСНОВОК

Тема бухгалтерського обліку нематеріальних активів є надзвичайно важливою для сучасної економіки, оскільки ці активи набувають усе більшої значущості в діяльності підприємств різних секторів. Визначення економічної сутності, класифікація, визнання та оцінка нематеріальних активів мають значний вплив на правильність фінансової звітності та управлінські рішення, оскільки в умовах інноваційного розвитку, глобалізації та цифровізації нематеріальні активи можуть становити основу конкурентоспроможності компаній.

Облік нематеріальних активів потребує особливої уваги через складність їх ідентифікації та оцінки, адже ці активи часто не мають фізичної форми, але можуть створювати значну економічну цінність. Різноманітність нематеріальних активів, таких як патенти, бренди, ліцензії, торгові марки, програмне забезпечення тощо, ставить перед бухгалтерами завдання правильно класифікувати їх та застосовувати відповідні методи оцінки.

Методологічні підходи до оцінки та визнання нематеріальних активів, що включають використання витратного, дохідного та ринкового методів, є складними та часто потребують значної кількості припущень і прогнозів. Оскільки нематеріальні активи можуть мати нетрадиційні для обліку характеристики, правильне застосування методів їх оцінки є важливим для відображення реальної вартості підприємства.

Нормативно-правове регулювання обліку нематеріальних активів, засноване на міжнародних стандартах бухгалтерського обліку, визначає основні принципи їх визнання, оцінки та амортизації. Однак на практиці країни можуть мати різні підходи до регулювання цих аспектів, що створює певні труднощі для транснаціональних компаній і викликає потребу в подальшій гармонізації міжнародних стандартів.

Проблеми обліку нематеріальних активів, зокрема складність їх оцінки, визнання та амортизації, створюють значні виклики для бухгалтерів, однак з

постійним розвитком методології та нових технологій управління обліком, можна очікувати подолання цих труднощів. Перспективи розвитку обліку нематеріальних активів включають впровадження сучасних технологій, таких як автоматизація обліку, використання великих даних та штучного інтелекту, що сприятиме підвищенню точності та ефективності процесів управління нематеріальними активами.

У результаті проведеного дослідження бухгалтерського обліку нематеріальних активів на прикладі ПрАТ «Зернопродукт МХП» було встановлено, що ефективне управління та облік таких активів потребує комплексного підходу, який охоплює організаційно-економічні аспекти діяльності підприємства, методику ведення обліку, документування операцій та оцінювання активів з урахуванням сучасних вимог законодавства та практики аудиту. Аналіз організаційно-економічної характеристики ПрАТ «Зернопродукт МХП» показав, що підприємство має стабільну виробничу та фінансову структуру, що дозволяє ефективно інтегрувати облік нематеріальних активів у загальну систему бухгалтерського управління. Особливості діяльності підприємства визначають специфіку формування та використання нематеріальних активів, серед яких ключову роль відіграють інтелектуальна власність, програмне забезпечення та ліцензії, що потребують чіткого обліку та контролю.

Вивчення порядку бухгалтерського обліку нематеріальних активів на ПрАТ «Зернопродукт МХП» засвідчило, що облік ведеться відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку, із забезпеченням правильного визнання активів, визначення їх первісної вартості, амортизації та коригування вартості в разі знецінення. Практика підприємства демонструє, що належне застосування цих норм дозволяє забезпечити достовірність фінансової звітності та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Облік надходження, зносу та вибуття нематеріальних активів організований таким чином, щоб кожна операція документувалася і контролювалася, що дозволяє мінімізувати ризики помилок та шахрайства. Документування операцій з нематеріальними активами на

підприємстві забезпечує прозорість обліку та відповідність нормативним вимогам, що є основою для проведення внутрішніх та зовнішніх аудитів.

Актуальні питання обліку та аудиту нематеріальних активів у сучасних умовах зумовлені швидким розвитком цифрової економіки та необхідністю інтеграції сучасних інформаційних технологій у процес обліку. Зарубіжний досвід бухгалтерського обліку нематеріальних активів демонструє переваги використання автоматизованих систем, аналітичних платформ та хмарних сервісів, що підвищує точність оцінки, контроль та звітність. Цей досвід може бути адаптований до умов українських підприємств для вдосконалення внутрішніх процедур обліку та аудиту.

Напрями вдосконалення бухгалтерського обліку нематеріальних активів на ПрАТ «Зернопродукт МХП» включають впровадження сучасних інформаційних технологій, підвищення кваліфікації персоналу та використання аналітичних інструментів для оцінки ефективності використання активів. Економічна оцінка запропонованих рекомендацій показує, що їх впровадження дозволить підвищити ефективність управління активами, оптимізувати витрати на амортизацію та забезпечити більш точну фінансову звітність, що, у свою чергу, сприятиме стабільності та конкурентоспроможності підприємства.

З огляду на сучасні тенденції у підготовці фахівців з бухгалтерського обліку, важливим є організаційне забезпечення навчального процесу з дисциплін, пов'язаних з обліком нематеріальних активів. Використання інтерактивних методів викладання, кейс-методів, симуляційних вправ та проєктної діяльності сприяє розвитку практичних навичок, аналітичного мислення та готовності студентів до роботи у сучасному цифровому економічному середовищі. Використання інноваційних технологій, таких як програмні пакети для обліку, інтерактивні платформи та хмарні сервіси, дозволяє моделювати реальні операції з нематеріальними активами та відпрацьовувати професійні компетенції в умовах максимально наближених до практики.

Методика оцінювання навчальних результатів у сфері обліку нематеріальних активів передбачає комплексний підхід, який включає

тестування, контрольні роботи, проєкти та аналіз практичних завдань. Такий підхід дозволяє всебічно оцінити знання студентів, сформованість їхніх професійних навичок та готовність до застосування облікових процедур на практиці. Застосування сучасних технологій у процесі оцінювання сприяє підвищенню мотивації студентів, розвитку самостійності та аналітичного мислення, що є ключовими аспектами підготовки висококваліфікованих спеціалістів.

Отже, підсумовуючи, можна констатувати, що бухгалтерський облік нематеріальних активів на сучасних підприємствах, зокрема на прикладі ПрАТ «Зернопродукт МХП», потребує комплексного підходу, який об'єднує організаційні, економічні та технологічні аспекти. Вдосконалення облікових процедур, впровадження інноваційних технологій та активне використання передового зарубіжного досвіду забезпечує підвищення точності обліку, ефективності управління активами та стабільності фінансової діяльності підприємства. Одночасно інтеграція сучасних методик навчання та оцінювання у підготовку фахівців з бухгалтерського обліку створює умови для формування професійно компетентних кадрів, здатних ефективно працювати у динамічних умовах цифрової економіки та сучасного ринку праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амброзяк Н., Вороная Н., Нестеренко М., Чернишова Н. Нематеріальні активи в діяльності підприємства. Податки & бухоблік. 2018. № 58. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2018/july/issue-58/article-37928.html>
2. Бондаренко О., Матвєєва О., Звірюк О. Особливості проведення аудиту нематеріальних активів. Економіка та суспільство. 2021. № 26. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-48>
3. Білоус О. С. Трансформація бухгалтерського обліку в умовах цифрової економіки. Галицький економічний вісник. Тернопіль : ТНТУ, 2023. Том 83. № 4. С. 56–61. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/42659>
4. Вознюк О. М. Проблемні аспекти обліку нематеріальних активів на підприємствах України : зб. матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Київ, 2018. 44 с.
5. Гнатєва Т. М., Замлінська О. В. Роль сучасних обліково-аналітичних та репутаційних інструментів у формуванні компетенцій фахівця облікової індустрії. Економічний вісник Причорномор'я. Одеса : ОДАУ, 2025. Вип. 7. С. 3-23. URL: <http://lib.osau.edu.ua/jspui/handle/123456789/5348>
6. Грибовська Ю. Облік нематеріальних активів відповідно до вимог міжнародного стандарту бухгалтерського обліку. Економіка та суспільство. 2023. № 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-85>
7. Грибовська Ю., Кононенко Ж. Застосування інформаційних систем в управлінні підприємством. Економіка та суспільство. 2023. № 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-84>
8. Диба В. М. Методологічні основи оцінки нематеріальних активів корпорації. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 13. С. 23-28.
9. Дмитренко І. М., Костирко Р. О., Бондар В. П. Методологічні засади обліку нематеріальних активів з погляду національних та міжнародних стандартів. Статистика України. 2018. № 4. С. 111–120.

- 10.Єремян О.М. Критична оцінка сучасного стану обліку і аудиту нематеріальних активів на підприємствах: проблематика та шляхи вдосконалення. Вісник ХНУ імені Каразіна. 2022. URL: <https://journals.khnu.km.ua/vestnik/?p=11596>
- 11.Жиглей І. В., Лайчук С. М., Поліщук І. Р. Використання інформаційних технологій у бухгалтерському обліку. Економіка, управління та адміністрування. 2024. № 1(107). С. 95–102. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2024-1\(107\)-95-102](https://doi.org/10.26642/ema-2024-1(107)-95-102)
- 12.Задорожний М.З. Актуальні питання визнання необоротних активів у будівництві. Центральнoукраїнський науковий вісник. Економічні науки. 2024. URL: <https://economics.kntu.kr.ua/pdf/11%2844%29/22.pdf>
- 13.Задорожний З.-М., Ясишена В., Муравський В., Омецінська І. Еволюція обліку нематеріальних активів і його трансформація до міжнародних вимог. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice. 2021. № 5(40). С. 191–203. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v5i40.244984>
- 14.Інформаційно-аналітична довідка про ПРАТ «ЗЕРНОПРОДУКТ МХП» (майно, пов'язані особи, фінанси, публікації). Clarity Project. 2025. URL: <https://clarity-project.info/edr/32547211/>
- 15.Інформація про елеватори та відокремлені підрозділи ПРАТ «Зернопродукт МХП». Agro.MHP. 2025. URL: <https://agro.mhp.com.ua/uk/elevators/yampilskiy-elevator-filiya-prat-zernoproduct-mhp/show>
- 16.Картка компанії – ПРАТ «ЗЕРНОПРОДУКТ МХП» (ЄДРПОУ, статутні дані, фінансова інформація). YouControl. 2025. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/32547211/
- 17.Коваль О., Лишак О. Формування цифрової грамотності як інструмент професійної мобільності в обліково-економічному середовищі. Економіка та суспільство. 2025. № 73. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-76>

18. Кононенко Л., Коваль С. Організація обліку в малих агропідприємствах у контексті цифровізації: сучасний стан, проблеми та перспективи. Економіка та суспільство. 2025. № 73. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5810>
19. Краєвський В., Мегедь Т., Івасюк О. Діджиталізація обліково-аналітичного забезпечення управління борговими розрахунками у суб'єктів малого підприємництва. Український економічний часопис. 2025. № 10. С. 49–53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2025-10-8>
20. Кузьменко О. П. Розвиток бухгалтерського обліку в контексті глобальних цифрових трансформацій. Ефективна економіка. 2024. № 8. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.8.60>
21. Лаговська О. А., Лоскоріх Г. Л. Форми організації бухгалтерського обліку для ІТ-підприємств: проблеми вибору. Економіка, управління та адміністрування. 2019. № 3(89). С. 114–118. URL: <https://ema.ztu.edu.ua/article/view/185208>
22. Легенчук С. Ф., Іскоростенська С. Розвиток обліку нематеріальних активів на основі теорії інтелектуального капіталу. Економічний вісник (ЕЕМ). 2020. Т.7, №2. URL: <https://eem.com.ua/uk/journals/tom-7-2-2020/rozvitok-obliku-nematerialnikh-aktiviv-na-osnovi-teoriyi-intelektualnogo-kapitalu>
23. Лемішовська О. Бухгалтерська освіта і студійний вишкіл профільних фахівців на території східної Галичини в Австро-угорський і Польський періоди. Економіка та суспільство. 2022. № 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-44>
24. Лучко М. Р. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності: навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 390 с.
25. Макарович В. К. Інноваційні методи навчання бухгалтерського обліку: монографія. Ужгород : УжНУ, 2018. 156 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/cd46aaa7-9e7a-421b-97b2-bc896e48d72e>

- 26.Малярчина В., Прокопович Л. Проблеми обліку нематеріальних активів в Україні. Молодий вчений. 2018. № 1 (53). С. 921-925. URL: <https://www.molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5482>
- 27.Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів від 16.11.2009 р. № 1327 зі змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1327201-09#Text>
- 28.Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи» зі змінами та доповненнями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050#Text
- 29.Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 18 жовтня 1999 р. № 242. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text>
- 30.Нашкерська Г. Обмеження визнання інформації активом в бухгалтерському обліку. Acta Academiae Beregsasiensis. Economics. 2023. № 4. DOI: <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2023-4-479-492>
- 31.Нематеріальні активи: Положення (стандарту) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) 8, затверджене наказом МФУ № 242 від 18.10.99 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>
- 32.Нематеріальні активи: що це таке, коли та як їх обліковувати. Бухгалтерія. 2018. № 16. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/bb/2018/april/issue-16/article-35979.html>
- 33.Новини та аналітика про фінрезультати МНП і групи (оперативні повідомлення, коментарі щодо звітності). Interfax-Ukraine. URL: <https://en.interfax.com.ua/news/economic/1104154.html>
- 34.Облікова політика: навч. посіб. / Г.М. Давидов та ін.; за заг. ред. Г.М. Давидова. 2-ге вид., перероб. і доп. Кропивницький: ПП «Ексклюзив-Систем», 2017. 362 с.
- 35.Овсюк Н.В., Лесько М.О. Облік нематеріальних активів згідно національних та міжнародних стандартів: шляхи вдосконалення.

- Економіка і суспільство. 2021. №31. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/698/671>
36. Перспективи розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в умовах інноваційних інформаційних технологій : монографія / Є. А. Карпенко, О. В. Карпенко, А. І. Мілька [та ін.]. Полтава : ПУЕТ, 2021. 410 с. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/11475>
37. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI зі змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
38. Подмешальська Ю.В., Бакута К.С. Облік нематеріальних активів. Ефективна економіка. 2018. №1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/77.pdf
39. ПРАТ «ЗЕРНОПРОДУКТ МХП» – витяг / аналітика (реєстр, зміни керівництва, пов'язані особи, реєстри звітності). OpenDataBot. 2025. URL: <https://opendatabot.ua/c/32547211>
40. ПрАТ «Зернопродукт МХП» – інформація про філію та діяльність. 2025. URL: <https://mhp.com.ua/uk/prat-zernoproduct-mkhp>
41. Про затвердження типових форм первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів: Наказ Міністерства фінансів України від 22.11.2004 № 732. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1580-04>
42. Ремінець М. В. Обґрунтування бізнес-пропозиції щодо впровадження ощадливих інновацій на підприємстві. Матеріали науково-практичної конференції: квал. робота. Київ. 2024. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3a116572-622f-46f8-885c-370653b82132/content>
43. Руденко С. В., Погрібняк Д. С. Бухгалтерський облік в умовах цифровізації. Вісник ХНУ. 2021. № 1. С. 265–279. URL: <https://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/07/2021-1-%D0%95%D0%9D-46.pdf>

- 44.Селезнєва О. В. Організація й методика обліку та аудиту нематеріальних активів : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістр : спец. 071 – облік і оподаткування. Суми : Сумський державний університет, 2023. 66 с.
- 45.Селіванова Н. М. Особливості організації та методики обліку і документування розрахунків за виплатами працівникам підприємства. Економічний вісник. 2020. №2 (48). URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2020/No2/73.pdf>
- 46.Семанюк В., Бруханський Р. Науково-дослідна робота як ефективний механізм формування інноваційного мислення студентів. Вісник Економіки. № 4. 2025. С. 238-252. URL: <https://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/1714>
- 47.Соловей Н. В., Деркач О. С., Тітаренко А. Д. Проблеми та шляхи покращення обліку нематеріальних активів. Економіка та держава. 2019. № 3. С. 114–117.
- 48.Тег «МХП» – новини та аналітика про групу МХП і дочірні підприємства (огляди фінрезультатів, корпоративні новини). LIGA.net (LIGA.Бізнес). URL: <https://www.liga.net/ua/tag/mhp>
- 49.Терновський О. Застосування системного підходу до удосконалення обліку та аудиту нематеріальних активів підприємств в умовах сталого розвитку. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки». 2025. № 1 (115). С. 62-69. URL: <https://puet.poltava.ua/index.php/economics/article/view/326>
- 50.Ткаліч В. В. Організація обліку та внутрішнього контролю в дошкільних навчальних закладах в умовах централізованої бухгалтерії : кваліфікаційна магістерська робота : спец. 071 «Облік і оподаткування» / наук. кер. І. І.Андрощук ; Центральноукраїн. нац. техн. ун-т. - Кропивницький : ЦНТУ, 2024. 101 с. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/items/ac99d07e-4c85-425f-8201-9982d79e9c8d>

- 51.Фатенок-Ткачук А., Комариця Л. Основні проблеми відображення нематеріальних активів в обліку підприємства. Економіка та суспільство. 2021. № (25). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-67>
- 52.Фоміна О. В., Августова О. О., Шушакова І. К. Оцінка вартості нематеріальних активів. Бізнес Інформ. 2021. №4. С. 154–160. URL: https://www.business-inform.net/article/?abstract=2021_4_0_154_160&year=2021
- 53.Четверик О. Застосування інноваційних технологій при викладанні економічних дисциплін. Управління змінами та інновації. 2021. № (2). С. 87-91. DOI: <https://doi.org/10.32782/СМІ/2021-2-15>
- 54.Широкопояс О. Ю. Організація ведення бухгалтерського обліку послуги у сфері безпеки бізнесу. Економічний простір. 2020. № 157. С. 111-117. URL: <https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/587>
- 55.Шмиголь Н., Сьомченко В., Романова А. Актуальні проблеми обліку та оцінки нематеріальних активів підприємства. Фінансові стратегії інноваційного розвитку економіки. 2019. № 3 (43). С. 67-71.
- 56.Ясишена В. В. Нормативно-правове регулювання обліку нематеріальних активів підприємств. «Вісник ЖДТУ»: Економіка, управління та адміністрування. 2018. № 4(86). С. 76–83.
- 57.Al-Hattami H.M. Understanding how digital accounting education fosters innovation: The moderating roles of technological self-efficacy and digital literacy. The International Journal of Management Education. Volume 23. Issue 2. 2025. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1472811725000011>
- 58.Amel-Zadeh A., Glaum M., Sellhorn T. Empirical goodwill research: insights, issues and implications. European Accounting Review. Volume 32. 2023. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09638180.2021.1983854>
- 59.Barker R. Accounting for intangible assets: suggested solutions. Accounting Horizons. 2022. DOI: <https://doi.org/10.1080/00014788.2021.1938963>

60. Dixon K. Accounting for higher education: Calculative practices in higher education. *Critical Perspectives on Accounting*. Volume 102. 2025. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1045235425000188>
61. Dumitru M. Assessment-Focused Pedagogical Methods for Improving Student Learning Process and Academic Outcomes in Accounting Disciplines. *Education Sciences*. 2025. Vol. 15, Issue 3. URL: <https://www.mdpi.com/2227-7102/15/3/263>
62. Fernández-Araya S., Ortiz-Vidal C. Critical factors of accounting learning and the methodological strategies used by teachers. *Journal of Accounting Education*. 2024. VOL. 49 № 7. URL: https://www.interciencia.net/wp-content/uploads/2024/07/02_7163_Com_Ortiz_Vidal_v49n7_10.pdf
63. Financial reports / Річна фінансова звітність (Annual reports, Financial reports). 2024–2025. MHP (Official). URL: <https://mhp.com.ua/uk/financial-reports>
64. Hasyati A.N., Kurniawan A. Measuring intangible assets using parametric and machine-learning approaches. *IMF*. 2022. URL: <https://www.imf.org/-/media/files/news/seminars/2022/10th-stats-forum/paperimfatikaandadhirev.pdf>
65. Intara P., Suwansin N. Intangible assets, firm value, and performance: does intangible-intensive matter?. *Cogent Economics & Finance*. Volume 12. 2024. Issue 1. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23322039.2024.2375341>
66. Investor relations / Share information, Results & presentations. 2025. MHP (Official). URL: <https://mhp.com.ua/en/results-and-presentations>
67. Ma S., Zhang W. How to improve IFRS for intangible assets? A milestone review. *Journal of International Accounting Research*. 2023. Volume 16, Issue 1. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1755309122000697>

- 68.MHP SE (MHPC) – сторінка компанії на Лондонській фондовій біржі.
London Stock Exchange. 2025. URL:
<https://www.londonstockexchange.com/stock/MHPC/mhp-se/company-page>
- 69.Sebele-Mpofu F.Y. Hidden curriculum in accounting education in the digital era:
the evolution, role, controversies, challenges and implications. Cogent
Education. 2024. URL:
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23311983.2024.2402123>
- 70.Shevchuk O., Muravskyi V. Innovative Technological Trends in the
Development of Accounting and Control. Herald of Economics. № 4. 2023. Pp.
181-97. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.04.181>
- 71.Tran H. N. Digitizing accounting education trends during COVID-19: empirical
evidence from Vietnamese universities. AAOU Journal. 2022. Vol. 16. P. 88–
103. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/AAOUJ-07-2022-0090/full/html>
- 72.Van Crieking K., Bloch C., Eklund C. Measuring intangible assets—A review
of the state of the art. Journal of Economic Surveys. 2022. URL:
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/joes.12475>